

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta
Fakulta francouzského jazyka a literatury

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Charles Baudelaire – dandy své doby

Kateřina Raabová

Vedoucí práce: PhDr. Renáta Listíková, Dr., MCF
Studijní program: Specializace v pedagogice
Studijní obor: Francouzský jazyk se zaměřením na vzdělávání – Dějepis se zaměřením na vzdělávání

Praha 2019

Odevzdáním této bakalářské práce na téma Charles Baudelaire – dandy své doby potvrzuji, že jsem ji vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále potvrzuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne

Kateřina Raabová

Ráda bych poděkovala Dr. PhDr. Renátě Listíkové, MCF za cenné rady, věcné připomínky a vstřícnost při konzultacích a vypracování bakalářské práce. A zároveň bych ráda poděkovala své rodině za nekonečnou podporu při studiu.

Abstrakt česky

Název bakalářské práce: Charles Baudelaire – dandy své doby

Předmětem této bakalářské práce je nastínění dandysmu jako životního stylu a společenského jevu a zároveň přiblížení osobnosti Charlese Baudelaira jakožto dandyho. Vymezuje pojem dandy a dandysmus a zároveň se pokoušíme zjistit, jaké byly okolnosti vzniku tohoto společenského jevu. Neopomíjíme ani osobnost prvního z dandyů – George Brummella. Pojednáváme i o důležitosti vzhledu a zamýšlíme se nad chováním dandyů ve společnosti. S touto tematikou souvisí i vztah dandyů k ženám, kterému se v rámci této bakalářské práce rovněž věnujeme. Následně se zabýváme životem Charlese Baudelaira, ve kterém jsou patrné stopy jeho dandyovské osobnosti. Totéž platí i o jeho díle. Na třech vybraných básních se snažíme ukázat, jak silný byl vliv dandysmu u tohoto nadčasového autora a zda-li byl opravdu typický dandy.

Klíčová slova: Charles Baudelaire, dandysmus, dandy, Květy zla, móda, George Brummell, ženy, krása.

Abstract in english

Title of bacheleor thesis: Charles Baudelaire – dandy of his time

The subject of this bacheleor thesis is to outline dandyism as a lifestyle and social phenomenon but also expound the personality of Charles Baudelaire as a dandy. We demarcate the term dandy and dandyism and simultaneously we are exploring the history of this social phenomenon. We also note the first of dandies – George Brummell. We deal with the important of fashion and appearance of dandies likewise their behavior in society. With this theme is connected also their relationship with women on which we focus too. Afterwards we deal with the life of Charles Baudelaire where we can find a strong influence of dandyism. The same influence we see in his work. We demonstrate the power of this phenomenon in three chosen poems from this atemporal author.

Key words: Charles Baudelaire, dandysm, dandy, Flowers of evil, fashion, George Brummell, women, beauty.

Obsah

1	Úvod.....	7
2	Pojem dandy a dandysmus	8
4	Počátky dandysmu a osobnost George Brummella.....	10
5	Dandy a vzhled.....	13
6	Dandy a společnost.....	17
6.1	Dandy a láska.....	20
7	Charles Baudelaire	22
7.1	Otec.....	22
7.2	Matka a nevlastní otec	23
7.3	Studia a cesta do Indie	25
7.4	Marnotratný syn.....	27
7.5	Ženy, které inspirovaly Charlese Baudelaira.....	29
7.6	Květy zla, cesta do Belgie a konec života	31
8	Dandysmus v Baudelairově díle.....	33
8.1	Prokleté ženy	33
8.2	Klenoty	36
8.3	Krása.....	39
9	Závěr.....	42
10	Résumé.....	45
11	Bibliografie.....	48

1 Úvod

Předmětem této bakalářské práce je přiblížení dandysmu jakožto společenského jevu. První kapitoly práce jsou věnovány jednak historii pojmu „dandy“ a „dandysmus“, ale taktéž se zabýváme okolnostmi vzniku dandysmu jakožto společenského jevu. V této souvislosti neopomíjíme ani osobnost George Brummella, patrně nejznámějšího představitele dandysmu na počátku devatenáctého století. Prostor je věnován i dandyovskému pojetí módy a vzhledu, přičemž se zamýšlíme i nad inovátorstvím, které dandyové do této sféry přinesli. Zároveň se pozastavujeme i u jejich chování. Pokoušíme se definovat jejich postoje a hodnoty nejen vůči společnosti, ve které se pohybovali, nýbrž i v oblasti lásky a vztahů. V rámci tohoto, spíše teoretického a generalizovaného, pojednání neopomíjíme ani konkrétní příklady osobností napříč historií dandysmu jakožto společenského jevu.

Druhá část práce je pak věnována přímo spisovateli Charlesi Baudelairovi. Nejprve se zaměřujeme na básníkův dynamický život, jež se stal inspirací pro jeho nadčasové dílo. A nakonec nahlížíme i přímo do Baudelairova díla, kde se pokoušíme nalézt stopy jeho dandyovského smýšlení. Konkrétně se pak zabýváme třemi vybranými básněmi ze sbírky *Květy zla*, a to *Prokletými ženami*, *Klenoty* a sonetem *Krása*. Toto bádání má za cíl jediné – zjistit, zda-li byl Charles Baudelaire opravdu dandy.

2 Pojem dandy a dandysmus

Než se ponoříme do zvláštností, pravidel a umění dandysmu, je nejdříve potřeba přiblížit pojem „dandysmus“ jako takový.

Slovo dandysmus je odvozeninou od slova „dandy“. A jedinou jistotou při hledání etymologického původu tohoto slova je fakt, že pochází buď z angličtiny nebo z francouzštiny. I sám Jules Barbey d'Aureville, velký teoretik dandysmu, ve svém stěžejním díle „*O dandysmu a Georgi Brummellovi*“ váhá, kam ukotvit jeho původ. Na jednu stranu říká, že: „Vše, co je univerzální a lidské má původ v jazyce Voltaira, to, co naopak takové není, do tohoto jazyka musíme zařadit. A proto slovo dandysmus není francouzské. Zůstane cizí jako věc, kterou představuje. Je to síla anglické originality, která se otiskla do lidské marnivosti.“¹, nicméně o pár stran a úvah dále tvrdí, že „má zřejmě francouzský základ“². Francouzský původ podporuje například teorie, že slovo vzniklo z francouzského slova „dandin“, což v překladu označuje někoho hloupého, pošetilého. Nebo se jeho původ spojuje s pampeliškou, která se ve francouzském jazyce nazývá „dent-de-lion“, doslova „lví zub“. Protichůdná teorie nicméně podporuje Anglii jako zemi, kde vzniklo označení „dandy“. Odkazuje na staroanglické a skotské písně, ve kterých se člověk domýšlivý a nabubřelý označoval jako „Jack-a-dandy“. Tyto písně se datují až do první poloviny sedmnáctého století.³ Ještě dál zachází teorie, která odkazuje na slovo „dandi“, pocházející z hindštiny. Jako „dandi“ se označovala hůlka, kterou nosívali angličtí inspektoři z „Indian Civil Service“.⁴ Zde se jednalo o poznávací znamení někoho z vyšší společenské vrstvy, což již není od dandysmu devatenáctého století tak vzdáleno. Celkově teorii o anglickém původu slova nahrává i fakt, že slovo dandy a dandysmus přijímá Francouzská Akademie až v roce 1878 a označuje ho jako „neologismus z Anglie“.⁵ Dnes najdeme v moderním slovníku

¹ „Comme tout ce qui est universel, humain, a son nom dans la langue de Voltaire; ce qui ne l'est pas, on est obligé de l'y mettre, et voilà pourquoi le mot Dandysme n'est pas français. Il restera étranger comme la chose qu'il exprime. [C]est la force de l'originalité anglaise, s'imprimant sur la vanité humain.“

Jules Barbey d'Aureville: *Du dandysme et du George Brummell*, Paris, éditions Balland 1986, s. 24. České vydání: *O dandysmu a Georgi Brummellovi*, Praha, Volvox Globator 1996, překlad Catherine Kříčková, s. 22.

² Jules Barbey d'Aureville: cit. dílo, s. 44. České vydání: s. 34.

³ Coblence Françoise: *Le dandysme. Obligation d'incertitude*. Paris, PUF 1988. České vydání: Coblenceová Françoise, *Dandysmus. Povinnost pochybnosti*, Praha, Prostor 2003, s. 16, překlad Klára Vávrová a Lubomír Martínek.

⁴ Indian Civil Service bylo seskupení vrcholných hodnostářů Britského impéria, které bylo zodpovědné za politické dění ve více než 250 oblastech na území tzv. „Britské Indie“ (dnes se jedná o státy Barma, Indie, Pákistán a Bangladéš).

⁵ Coblence: cit. dílo, s. 15.

přibližně následující definici: „Dandy je člověk, který usiluje o nejvyšší eleganci, a to jak ve svém oblékání, tak ve svých způsobech nebo vkusu.“⁶

Důležité je však i podotknout, že samotné slovo „dandy“ zvítězilo v konkurenci dalších označení, kterými častovala společnost dobře oblečené, upravené, okolím pohrdající a do sebe zahleděné jedince. V angličtině najdeme slova jako „bucks“, „macaroni“ nebo „beaux“, která se dle popisů shodují s významem slova „dandy“. Ve francouzštině se zase objevují „mignons“, „lions“ nebo „élegants“. Právě poslední jmenované „élegants“ nalezneme například i v Balzakově díle. Tento termín používá až do roku 1830, po roce 1840 má v oblibě označení „lions“ a v mezidobí si vystačí s „dandyem“.⁷

Celou tuto změť názvů a dohadů však nejlépe shrnuje sám Charles Baudelaire: „Ať už si ti lidé dávají říkat rafinovaní, neuvěřitelní, krasavci, lvi nebo dandyové, všichni jsou z jednoho a téhož rodu, všichni se vyznačují tímž odporem a vzpourou, všichni jsou představitelé toho, co má lidská pýcha v sobě nejlepšího, té u dnešních lidí tak vzácné touhy potírat a ničit trivialitu.“⁸

⁶ *Slovník Larousse*, online na: <https://www.larousse.fr/dictionnaires/francais/dandy/21602?q=dandy#21479>, cit. 24.7.2019.

⁷ Becker Karin: *Le dandysme littéraire en France au XIXe siècle*, Éditions Paradigme, 2010, Orléans. České vydání: Beckerová Karin: *Literární dandysmus 19. století ve Francii*, Nakladatelství Karolinum, 2013, s. 16, překlad PhDr. Alena Lhotová.

⁸ Baudelaire Charles: *Le peintre de la vie moderne*, in: *Au-delà du romantisme, Écrits sur l'art*. Éd. Michel Draguet, Paris, GF Flammarion 1998, s. 233. České vydání: *Malíř moderního života*, in: *Úvahy o některých mých současnicích*, Praha, Odeon 1968, s. 613, překlad Jan Vladislav.

4 Počátky dandysmu a osobnost George Brummella

„Dandysmus je prastarý. Už pozdní skeptikové řečtí byli dandyové. Ve Francii kvetl dandysmus na dvoře Ludvíka XIV.“⁹, to píše ve své knize „O dandysmu v literatuře“ prof. PhDr. Otakar Levý, romanista a literární historik, který je i po více než půl století od své smrti považován za jednoho z předních českých odborníků na francouzskou literaturu devatenáctého století.¹⁰ Dandysmus se postupně vyvíjel, zdokonaloval, a právě v devatenáctém století došlo ke zkonkretizování a upřesnění jeho rysů a formy. Tomu napomohly i sociálně-politické události, jež se na počátku devatenáctého století odehrávaly na evropské půdě.

Za Velké francouzské revoluce, kterou můžeme časově vymezit lety 1789 a 1799, bylo mnoho lidí (většinou aristokratů či „nepřátel revoluce“) donucena k emigraci. Jako vhodné útočiště si vybírali zejména země sousedící s Francií, mezi jinými i Anglii. Po roce 1800 se většina emigrantů vrací zpět do své vlasti a s sebou přinášejí i pro francouzskou půdu dosud neznámý styl – dandysmus, který v Anglii získal na oblibě především díky osobě George Brummella.

George Bryan Brummell se narodil roku 1778 v Londýně a svými současníky byl přezdívaný „Beau Brummell“¹¹. Již od raného mládí se u něj projevovala touha, kterou dle všeho podporovali i jeho rodiče, a sice proniknout do nejvyšší anglické společnosti. To, že se Brummell mohl o něco takového snažit, bylo ovlivněno i faktem, že anglická společnost procházela v první polovině devatenáctého století tzv. dvojí revolucí. Na jedné straně musíme zmínit Průmyslovou revoluci, která s sebou přinesla nespočet nových vynálezů a myšlenek, ale především posílila moc buržoazie. A na straně druhé je zde revoluce politická, kdy se anglická společnost, jistě i díky vlivům Francouzské revoluce, postupně více a více demokratizuje a inklinuje k rovnosti. Obě tyto tendence vyvolávají, samozřejmě, i více či méně vášnivé protipohyby. Jedním z nich byl i dandysmus.

Fakt, že není vliv v nejvyšší anglické aristokracii podmíněn pouze rodokmenem, ale nyní i majetkem, Brummellovi značně usnadnil situaci. Po smrti svého otce, roku 1795, totiž zdědil nemalé jmění. Nicméně prohlašovat, že si Brummell svou popularitu pouze koupil, by bylo více než nevhodné. V době úmrtí svého otce je asi dvacetiletý Brummell důstojníkem

⁹ Levý Otakar, Koblíha František: *O dandysmu v literatuře*, Na Královských Vinohradech: Nákladem J. Bradáče, Praha, 1919, s. 185.

¹⁰ Otakar Levý (1896-1946), přední český romanista, literární kritik a překladatel z francouzštiny.

¹¹ Beau Brummell = Krásný Brummell

desátého husarského pluku, který spadá pod velení prince z Walesu, pozdějšího anglického krále Jiřího IV¹². Brummellovy moderní a inovátorské nápady, a především téměř puntičkářsky pěstěný vzhled upoutaly zanedlouho i princovu pozornost. Brummellova vojenská kariéra končí v momentě, kdy je jeho pluk převelen do Manchesteru, výrobního města, kde mladý George odmítá žít. V roce 1798 tedy se svolením prince vystupuje z armády a usazuje se v Londýně. Nicméně přátelství s princem z Walesu přetrvává i mnoho let po odchodu z armády a otevírá Brummellovi cestu do nejvyšších společenských vrstev. Ve chvíli, kdy dvacetiletý George odchází z armády, začíná žít životem opravdového dandy. Pevně se rozhodne, že chce být módní ikonou a vzorem pro anglickou smetánku. Na denním pořádku jsou opulentní hostiny i bujaré večírky, na nichž byl Brummell ozdobou, přičemž se traduje, že pokud pozvání odmítl, znamenalo to pro hostitele společenskou pohromu a posměch. Především však mladý George nakupuje ty nejdražší a nejlepší látky na honosné oděvy. Tento životní styl si ale vybíral svou daň – Brummell se postupně dostával do finanční tísně. Navíc i jeho vztah s princem z Walesu, který se od roku 1811 stává regentem království (čímž byl nucen upravit své zvyky) se stává postupem času poněkud vyhrocený. Brummell velmi dbal nejen na to, co si obléká, ale zároveň si až úzkostlivě střežil svou váhu. A právě ona se stala příčinou konce přátelství s následníkem trůnu. Existuje historka, o tom, jak jednoho dne Brummell potkává prince z Walesu a tváří se, že ho nepoznává. Naprosto bez skrupulí se před postavou poněkud silnějším následníkem trůnu zeptá jejich společného přítele: „Kdo je tenhle tvůj tlustý přítel?“¹³. Brummellovy problémy zcela vyvrcholily v roce 1816, kdy je nucen kvůli narůstajícím dluhům i zneprátené smetánce odcestovat z Anglie. Traduje se, že ještě v předvečer svého útěku stihl, se vší slávou jemu vlastní, navštívit londýnskou Operu. Útočiště našel v severofrancouzském městě Calais. A ani zde netrpěl nedostatkem financí – tedy alespoň z počátku. V novém domově byl na dálku podporován anglickou šlechtou v čele s vévodkyní z Yorku, a tudíž se může opět obklopovat honosným nábytkem a pořádat bujaré večírky a bankety. Postupně se ale vrací staré problémy – Brummellovi docházejí finance. Musí si tedy najít jiný způsob, jak získat dostatečné množství peněz, které by pokryly jeho výdaje. Rozhodne se podat žádost o místo v diplomacii, a nakonec získává post konzula v Caen. Nicméně služba v diplomatické sféře Brummella ani trochu nebaví, a nakonec sám zmíní před ministrem zahraničních věcí, že se mu zdá caenský konzulát zcela zbytečný a měl by být zrušen. Ten mu vyhoví a Brummell tím ztrácí práci i

¹² George IV. (česky Jiří IV.), (1762 -1830) byl panovníkem Spojeného království Velké Británie a Severního Irsku. Zasloužil se o mnohé rekonstrukce významných anglických památek, ale především byl znám svou vášní pro excentrický a rozmařilý život.

¹³ V originále: „Who’s your fat friend?“, Becker, cit. dílo, s. 23.

finanční příjem. Všechny tyto okolnosti vedly až k tomu, že se ocitá v roce 1835 ve vězení za neplacení svých dluhů. Ve vězení strávil téměř rok, vysvobozen byl až dobropisy od svých vysoce postavených anglických přátel. Propuštění z vězení je však rovno začátku konce dandyovské legendy. Vzhledem k nedostatku peněz, jednak na čistírnu, jednak na nové oblečení, nosí Brummell jen černou vázanku. Jím prosazované - a v té době zcela revoluční- inovace, jako dokonalý střih vlasů, oholená tvář a vyčištěné zuby ho postupně opouští a dle dobových svědectví se z něj stává člověk zanedbaný a špinavý. Nad to vše ho sužují i zdravotní komplikace, kdy několikrát ochrne. Do Anglie se Brummell již nikdy nepodíval a v roce 1840 nakonec umírá v caenském útulku svatého Salvatora, v němž se starají o duševně choré. Takto neslavně a možná až ironicky zapadá hvězda prvního anglického dandy, který položil základy životnímu stylu, jež ovlivnil mnoho mužů napříč nadcházejícími stoletími.

5 Dandy a vzhled

Jak již bylo řečeno výše, správný dandy je sice dozajista vyhledávaným, obratným a elegantně ironickým společníkem, nicméně těžiště jeho vlivu tkví v jeho vytříbeném smyslu pro módu. V knize *Dandysmus (Povinnost pochybnosti)* od Françoise Coblence se doslova dozvídáme: „Dandy je obsažen v obalu – má osobnost vetkanou do oblečení.“¹⁴ Co to ale vlastně je móda? Jak ji lze charakterizovat?

Etymologie nás při zkoumání původu slova móda zavede k latině, konkrétně ke slovu *modus*, jež popisovalo vzhled, míru, způsob, pravidlo či předpis. Později slovo přejala francouzština – *mode* a odtud po změně poslední hlásky doputovalo do našich končin. Móda by se velmi obecně dala charakterizovat jako většinově přijímaný způsob, jak se některé věci dělají nebo užívají, přičemž je nutno zdůraznit, že daný způsob je proměnný v čase. Jinými slovy řečeno, v módě je stálá pouze její nestálost. Skrze naše subjektivní pojetí oblékání je možné ukázat svou osobnost a leckdy i názory, bez nutnosti verbálního projevu. Svým oděvem se můžeme zařadit do konkrétní sociální skupiny nebo komunity.

I dandy využívá stylizaci oblečení a vzhledu obecně jako projev své osobnosti. Ale na rozdíl od většiny společnosti, která podléhá uniformitě, jež móda nastoluje, on zde manifestuje především svou revoltu a jinakost. Arthur Breisky¹⁵, patrně nejznámější český dandy, přímo dodává: „[dandy] Musí neustále ji [módu] překonávati, jsa stále jí napodobován. Jest její inspirací, nikdy jejím dílem.“¹⁶

Dandy sice není dílem módy, ale například v případě George Brummella je do jisté míry móda dílem dandyho. Zpočátku je jeho oblečení honosné, a i přes inovace je v něm patrný silný vliv francouzské módy z předešlého století. Abychom tedy pochopili, jak moc revoluční a inovátorský přístup k oblékání měl nejen George Brummell, ale i ostatní slavní dandyové, je potřeba alespoň okrajově přiblížit pánskou módu, jež opanovala poslední dvě dekády osmnáctého století a první desetiletí století devatenáctého.

Zajímavé je, že do jisté míry ovlivnila dobovou módu na evropském kontinentu literatura. A rozhodně se nejednalo o dílo encyklopedistického rázu, jak by se, vzhledem k období, nabízelo. V roce 1774 vychází v Německu epistolární román *Utrpení mladého Werthera*,

¹⁴ Coblence: *cit. dílo*, s. 175.

¹⁵ Arthur Breisky, vlastním jménem Arthur Vincenc Josef Breiský se narodil 14. května 1885 v Roudnici nad Labem a zemřel 10. července 1910 v New Yorku. Jedná se o českého prozaika a překladatele, jednoho z nejvýraznějších představitelů české symbolistické dekadence.

¹⁶ Bednaříková, Hana: *Česká dekadence*. Centrum pro studium demokracie a kultury, Brno 2000, s. 130.

napsaný Johannem Wolfgangem von Goethe¹⁷. Dodnes velmi známý a oceňovaný příběh mladíka, který je nešťastně zamilován do mladičky Lotte, která je však snoubenkou jeho přítele a jeho lásku neopětuje, přičemž Werther volí jako východisko ze svých problémů sebevraždu, strhnul celé davy. Primárně bohužel v negativním slova smyslu, neboť je dokázáno, že po jeho vydání se mnoho mladých lidí uchýlilo ke stejnému řešení svých osobních problémů – tedy k dobrovolné smrti. To pozitivní z díla se nicméně přeneslo do módy. Mladí muži totiž začali hojně napodobovat Wertherův oděv, který se skládal z tmavomodrého fraku a žlutých kalhot. Móda v období 80. let 18. století by se tedy dala charakterizovat tmavším frakem či kabátem zvaným *justaucorps*, který slovník definuje jako kabát obepínající tělo s rukávy k loktům¹⁸ a kalhotami, jež měly vždy o poznání světlejší barvu.

V posledním desetiletí osmnáctého století do života všech obyvatel Francie zasahuje Francouzská revoluce, jež si brala za cíl změnit zaběhnuté řády a zvyklosti. Změny se proto dotkly i oblékání. Na základě politických událostí vzniká velmi nenápadný pánský oblek z černého sametu. Tento oděv měl na shromáždění tzv. Generálních stavů¹⁹ v roce 1789 viditelně odlišovat zástupce měšťanstva (tedy 3. stavu) od zástupců šlechty a církevních hodnostářů. Šlechtici v daném období oblékali především obleky v tlumených barvách a hlavy jim zdobily paruky, církevní hodnostáři pak nosili roucha v barvě, která odpovídala jejich postavení v církevní hierarchii.

V rámci revoluce se objevuje také jeden velmi zajímavý doplněk a to tzv. kokarda. Jednalo se o růžici, která byla vyrobena z červených a modrých stužek a často se připínala na svrchní oděv, nejčastěji na kabát. Mimochodem i pánský kabát příznivců revoluce prošel obměnou. Stal se z něj postupně „tmavý, soukenný, poměrně krátký a rovný kabátek, s přeloženým límcem s širokými revíry (klopami), zapínaný na kovové knoflíky.“²⁰ Oproti tomu přívrženci monarchie, kteří si vysloužili označení „muscadins“²¹ dávali přednost oděvu v bílé²² a zelené barvě.

¹⁷ Johann Wolfgang von Goethe (1749-1832) byl významný německý prozaik, básník a dramatik. Spolu s Friedrichem Schillerem patří do literárního období zvaného preromatismus.

¹⁸ Justaucorps = ancien vêtement à manches qui descendait jusqu'aux genoux et qui serrait le corps. (<https://www.le-dictionnaire.com/definition/justaucorps>), cit. 8.8.2019.

¹⁹ Generální stavy byl až do Francouzské revoluce poradní sbor francouzských králů, ve kterém byly zastoupeny tři stavy společnosti – šlechta, církev a měšťané.

²⁰ Kybalová, Ludmila: *Dějiny odívání: Od empiru k druhému rokoku*, Nakladatelství Lidové noviny, Praha, 2004, s. 44.

²¹ Muscadin je dnes již poněkud zastaralé označení pro člověka, který velmi dbá na svůj vzhled. Toto označení vzniklo pravděpodobně právě za dob Francouzské revoluce.

Výše zmíněnou barevnou kombinaci bílé a zelené zvolil při své korunovaci císařem v roce 1804 i Napoleon Bonaparte. A i tento vojevůdce si překvapivě rovněž může připsat jednu změnu v oblasti módy. Vzhledem k tomu, že to byl voják až do morku kostí, nenosil téměř nic jiného než uniformu. Po jeho vzoru se posléze začali oblékat nejen vojáci z povolání, ale i jeho stoupenci mimo armádu. Proslulý úzký kabát se stojacím límcem, kalhoty zastrčené do vysokých bot a pověstný dvourohý klobouk²³ se tak postupně ve Francii na počátku devatenáctého století stávají módním hitem. A je to právě v době vlády Napoleona Bonaparte, kdy je George Brummell na vrcholu své popularity. V tomto období začíná za Lamanšským průlivem psát dějiny moderní pánské módy.

Nejen kvůli Brummellovým ubývajícím finančním prostředkům, ale i vzhledem ke krystalizaci jeho dandyovské osobnosti, je v jeho módním projevu patrné upřednostňování jednoduchosti a střídmosti. Vždyť pravý dandy je spíše umírněný, nezřídka kdy působí zcela nezúčastněným dojmem, a především si zachovává odstup od všeho, tedy i od módních výstředností. Distancuje se od čehokoliv, co by mohlo jen trochu poodhalit jeho pravou tvář a osobnost, dandyho bezchybný vzhled pouze reflektuje jeho postoj k životu a okolnímu světu.

Brummell velmi dbal na preciznost střihu v přirozené linii těla a také na kvalitu použitých materiálů. Jeho oděv se většinou skládal z bílé lněné košile a vázanky, jež měla totožnou barvu jako košile a jejíž vázání Brummell považoval za pravé umění. Na košili byla obvykle vesta, která pozbyla zdobnosti a ornamentů předešlé epochy a frak, jež mohl sahat až k botám. Frak byl povětšinou černý, šedý nebo modrý. Kalhoty měly světlejší barvu, přičemž sahaly až k botám. Co se týče bot, tak ty byly tmavé, nejčastěji černé a existuje i pověst, že sám Brummell si boty nechával čistit pravým šampaňským, aby měly patřičný lesk. Další pověra o Brummellově oděvu se vztahuje k jeho rukavičkám. Ty, především v modré barvě, měli vyrábět hned čtyři rukavičkáři. Jeden z nich se specializoval pouze na výrobu palců a ostatní prý dodělávali zbytek díla. Ani šperků bychom na jeho oděvu nenašli mnoho. Nosíval nanejvýše prsten a řetízek k hodinkám.

Neméně důležitou se za života tohoto módního arbitra stala toaleta a hygiena. Brummell naprosto opouští líčidla, která byla tak populární v osmnáctém století a spoléhá se pouze na kolínskou. Jeho revoluční přínos je pak patrný především v tom, že zautomatizoval nám zcela samozřejmé věci jako pravidelné mytí těla a vlasů, čištění zubů nebo oholenou tvář.

„Muscadin = Homme qui affecte une grande recherche dans sa mise.“, (<https://www.cnrtl.fr/definition/muscadins>), cit. 12.8.2019.

²² Bílá barva je často považována za barvu Bourbonů.

²³ Francouzi ho označují jako tzv. bicorne.

Velmi zajímavé je, jak se Brummellem nechal inspirovat Charles Baudelaire. Jeho blízký přítel a spisovatel Théophile Gautier²⁴ o jeho vzhledu napsal následující: „Měl velmi krátce ostříhané, krásné černé vlasy, které tvořily pravidelné špičky na oslnivě bílém čele a upomínaly na saracénskou přilbici; jeho oči, barvy španělského tabáku, měly oduševnělý, hluboký pohled, snad poněkud příliš naléhavé pronikavosti; jeho ústa, zdobená krásně bílými zuby, chránila pod nepatrným, hedvábným knírem, zakrývajícím jejich obrys, onu neklidnou, rozkošnickou a ironickou křivku rtů, s níž se setkáváme u tváří namalovaných Leonardem da Vinci.“²⁵ „Všechno na něm bylo úzkostlivě čisté a bezvadné a neslo pečeť úmyslné anglické jednoduchosti, jako by se tím chtěl odlišovati od onoho druhu umělců v měkkých plstěných kloboucích, sametových vestách, krátkých červených kabátcích, vlajícím vousu a rozčuchaných vlasech.“²⁶ Baudelaire volně pokračuje v Brummellově tendenci vyniknout prostotou nejen vzhledu, ale i oděvu, jež se skládal z černých lakovaných bot, bílých ponožek, tmavých (hnědých nebo černých) kalhot, košile s nízkým límcem, kostkované vázanky z indického madrasu²⁷ a kabátu z černé lesklé látky.

Jak si ale můžeme všimnout, na rozdíl od Brummella dává Baudelaire přednost tmavým barvám, především pak černé. „V černé barvě a jejích variantách tvořící jednotu nalézá Baudelaire brummellovskou hru na odlišnost a anonymitu, jež jsou přeneseny do epického rozměru moderní doby.“²⁸ Tuto myšlenku Françoise Coblenceové bychom mohli interpretovat jako Baudelairovu snahu vizuálně splynout s většinovou společností, přičemž se mu zároveň naskýtá možnost vyniknout a upozornit na sebe, na svou jedinečnou osobnost a dost možná i nitro.

Fakt, že každý ze známých i neznámých dandyů přistupuje k módě po svém, znovu odkrývá onu již zmíněnou potřebu originality, individualismu a touhy šokovat okolí. „Je to potěšení vzbuzovat úžas a hrdé uspokojení, že nikdy nežasnu.“²⁹

²⁴ Théophile Gautier (1811-1872) byl francouzský básník, spisovatel a kritik. Jeho román *Slečna de Mauphin* (*Mademoiselle de Mauphin*, 1836) a především předmluva k tomuto dílu je považována za jeden z prvních manifestů tzv. *l'art pour l'art* (= umělecký směr 19. století, který zdůrazňoval čistotu umění a jeho svébytnost).

²⁵ Gautier, Théophile: *Charles Baudelaire*, Nakladatelství KRA, Praha, 1995, s. 5.

²⁶ Gautier: *cit. dílo*, s. 6.

²⁷ Madras = látka bavlněného typu.

²⁸ Coblence: *cit. dílo*, s. 267.

²⁹ Baudelaire: *cit. dílo*, s. 612.

6 Dandy a společnost

Onu umírněnost, kterou dandyové prosazovali ve svém oděvu, však rozhodně nezachovávali při komunikaci s lidmi. Ba naopak. Dandyové devatenáctého století jsou osobnosti, jež dbají na to, aby své okolí šokovali, pobuřovali a nezdědka kdy i znechutili a urazili. Tímto životním postojem vyjadřovali hluboký nesouhlas s měnící se společností a dávali jasně najevo odpor k morálním konvencím. „Dandy protestuje proti přízemnosti a racionalitě svého věku, proti jeho ploché a utilitární morálce, proti oslavě práce a zisku.“³⁰ Ostatně Baudelaire na toto téma píše následující: „Být užitečným člověkem se mi vždy zdálo čímsi odporným.“³¹ Stejně tak jako dandy revoltuje proti hodnotě práce a dává ostentativně najevo svou zálibu v nudě a nicnedělání, stávají se pro něj postupem času vedlejší i peníze. Zdůrazněme však, že dandyové zpočátku penězi nepohrdali. Vždyť byly podmínkou nejen pro realizaci jejich vytříbených a elegantních módních kreací, ale i pro udržení se ve vysokých společenských kruzích. Dříve či později se jim však jmění ztenčovalo, a tak velmi často začali proklamovat, že penězi pohrdají stejně jako těmi, kteří jich vydělávají mnoho. A opět citujme Charlese Baudelaire, který je příkladem toho, že dandyové, kteří se octnou ve finanční tísní, se uchylují spíše k dandysmu spirituálnímu, než-li materiálnímu³². O penězích si poznamenává toto: „Mluvím-li o penězích, je to proto, že jsou nezbytné pro lidi, kteří si ze svých vášní dělají kult, avšak dandy nevnímá peníze jako zásadní věc...ponechává tuto přízemní vášeň obyčejným smrtelníkům.“³³

Svým pohrdáním a neúctou si zároveň dokazovali určitou výjimečnost a nadřazenost vůči okolnímu světu. Pečlivě vytvářeli svůj společenský obraz tak, aby výsledkem bylo umělé, estetické já, které zakrývá vše, co je na člověku lidské, živočišné a přirozené. Dandy je tedy hercem, který potřebuje jeviště, společenské události, ale především se neobejde bez publika. Celý jeho život je jakási divadelní hra, ve které je on sám režisérem i hlavní hvězdou. Základem této hry je, jak již bylo několikrát zmíněno, tzv. *nihil admirari*³⁴ - touha šokovat obecnost, ale sám zůstat stoicky klidný. Tyto excentrické výboje v chování dandyů však

³⁰ Becker: *cit. dílo*, s. 14.

³¹ Baudelaire, Charles: *Důvěrné deníky*, Kra, Praha, 1993, s. 36.

³² V Baudelaireově případě se jednalo o notářský dohled nad jeho zděděnými financemi, který mu zařídila jeho matka poté, co za rok dokázal utratit více jak polovinu z celého dědictví po otci – více v kapitole o životě Charlese Baudelaire.

³³ Si j'ai parlé d'argent, c'est parce que l'argent est indispensable aux gens qui se font un culte de leurs passions ; mais le dandy n'aspire pas à l'argent comme à une chose essentielle...il abandonne cette grossière passion aux mortels vulgaires.“ in Baudelaire Charles: *Le peintre de la vie moderne*, in: *Au-delà du romantisme, Écrits sur l'art*. Éd. Michel Draguet, Paris, GF Flammarion 1998, s. 233. České vydání: *Maliř moderního života*, in: *Úvahy o některých mých současnících*, Praha, Odeon 1968, s. 613, překlad Jan Vladislav.

³⁴ *Nihil admirari* je latinské rčení, které vyřkl antický matematik a myslitel Pythagoras ze Samu a jež znamená „nic neobdivovat“.

často pouze zakrývají jejich pravou podstatu. Petr Kylvoušek³⁵, který je považován za jednoho z předních odborníků na románskou literaturu píše: „Vždyť maska, přetvářka, krunýř odměřenosti a cynismu jsou též jen obranou zraněných a zraňovaných srdcí. Za dandysmem se tají bouřlivé romantické touhy o naplnění života, touhy dobou deptaných dětí.“³⁶ A jeho slova potvrzuje v jedné ze svých literárních kritik i spisovatel o mnoho starší – Alfred de Musset³⁷: „Mou ctižádostí bylo vzbuzovat blazeovaný dojem, ačkoliv mé nitro překypovalo touhou.“³⁸

Nicméně pro dandy je důležité to, že musí vědět, kam až lze ve svých provokacích zajít. Nemůže si dovolit zpřetrhat společenské vazby, protože bez publika není dandyů. „A tak je dandy zároveň součástí společnosti, kterou uráží svými výstřednostmi, a zároveň stojí na jejím okraji, neboť jeho permanentním cílem je současně se zalíbit i znelíbit, okouzlit i šokovat.“³⁹ Dandy tedy neustále balancuje na hraně řádu společnosti a jeho porušováním.

V případě prvního dandyho - George Brummella se pak jeho jízlivé a arogantní poznámky staly dalším poznávacím znamením. Françoise Coblence doslova píše: „K vytříbené eleganci přidával Brummell dávku impertinence. Díky těmto dvěma zbraním se stal tyranem módního světa. Lidé se obávali jeho bonmotů, jeho břitkých a často i krutých žertů.“⁴⁰ Arogantní přístup k životu i lidem Brummella neopustil ani ve chvílích, kdy se dostával do znatelné finanční tísně. Všeříkající pak je historka o tom, jak ve chvíli, kdy po Brummellovi chtěl jeden z jeho věřitelů, aby mu zaplatil vypůjčené peníze. Na to mu on pouze suše odpověděl, že mu již vše zaplatil, když na něj pokynul z okna klubu White's a zeptal se ho, jak se mu daří.

Sebeprezentace dandyho probíhá skrze celou jeho bytost. Nedbá tedy pouze na módu či chování, ale stejnou důležitost přisuzuje i svým gestům, pohybům a mimice. Svědectví o této propojenosti jednotlivých částí vnějšího projevu dandyho podává Théophile Gautier, jež popisuje svého přítele Baudelaira: „Oproti poněkud neslušným mravům umělců snažil se Baudelaire vždy dbát co nejúzkostlivěji slušnosti, a byl přehnaně, až nepřírozeně zdvořilý. Vážil své věty, používal pouze nejvybranější výrazy a vyslovoval některá slova zvláštním způsobem, jako by je chtěl podtrhnout a dodat jim tajuplné závažnosti. Jeho pohyby byly

³⁵ prof. PhDr. Petr Kylvoušek, CSc., nar. 1952, je spisovatel a zároveň proděkan pro vědu a doktorské studium na Ústavu románských jazyků a literatur Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně.

³⁶ Kylvoušek, Petr: *Literární hnutí husarů ve Francii po roce 1945*, Vydavatelství Masarykovy univerzity v Brně, Brno, 2002, s. 186.

³⁷ Alfred de Musset (1810-1857) byl francouzský básník spisovatel a kritik.

³⁸ Becker, *cit. dílo*, s. 56.

³⁹ Becker: *cit. dílo*, s. 14.

⁴⁰ Coblence: *cit. dílo*, s. 50.

volné, odměřené, skoupé a klidné, neboť se hrozil jižní gestikulace. Neméně nenáviděl příliš hlasitou mluvu a vyhovoval mu britský chlad. Možná o něm říci, že byl dandy, který zabloudil do bohémského ovzduší, ale zachoval si tu své postavení, své způsoby a onen kult osobnosti, který charakterizuje člověka nasáklého principy Brummellovými.⁴¹ Odměřenost, značná dávka impertinence a arogance se v Baudelairově projevu objevují i mimo bohémské kruhy. Připomeňme například jeho odpověď majiteli domu, kde bydlel, který se ho ptal, proč dělá v noci ve svém bytě takový hluk. Baudelaire mu s ledovým klidem a vážností ve tváři odpověděl, že netuší, co tím myslí. Vždyť pouze štipal v salonu dříví a poté tahal svou milenku za vlasy po podlaze, přesně tak, jak se to dělá všude jinde.

Chování dandyů lze tedy obecně charakterizovat jako neutuchající touhu šokovat své okolí a sám nebýt nikdy šokován. Zároveň se pokoušeli o co nejdokonalejší estetiku v projevu, který se vyznačoval chladností (často až krutostí), cynismem a notnou dávkou impertinence, přičemž cílem všech těchto pokusů bylo zakrýt vše přirozené a lidské. Do jisté míry se hovoříme o vytváření jakéhosi „nadčlověka“. Bytosti, která vidí v průměrné, utilitární společnosti něco odporného a zavrženíhodného. Na druhou stranu ale znovu připomeňme, že jakkoli dandyové tímto svým publikem pohrdali a pohlíželi na něj s despektem, bez něj nemohli existovat. Tudíž důležitým úkolem každého dandyho bylo najít hranici, kam až může zajít, aniž by ho exkomunikovala společnost.

⁴¹ Gautier: cit. dílo, s. 8.

6.1 Dandy a láska

S chováním dandyů ve společnosti souvisí také jejich vnímání žen a obecně dandyovské pojetí lásky. Hned na úvod můžeme říci, že se dandyové snaží vzbudit dojem, že je u nich vyvinutější tzv. „telos“⁴², tedy cíl, k němuž bytí člověka směřuje ze své vlastní podstaty či povahy a v němž proto dosahuje vlastního završení, uspokojení a dokonalosti. Ze všech sil se snaží potlačit přirozenost a pudovost ve svém projevu. A právě takovou vnímají dandyové ženu – jako bytost neschopnou projevít ducha, jako někoho živočišného, pudového a tedy nedokonalého. „Žena je opak dandyho. Proto z ní má strach. Žena má hlad – i chce se jí jíst; má žízeň – i chce se jí pít... Je mi to zásluha! Žena je „jaká od přirozenosti je“ – totiž hnusná. A vždy protikladem k dandyemu – je vulgární.“⁴³ Všechny tyto názory, které dandyové často veřejně pronášeli ve společnosti, daly vzniknout četným diskuzím o jejich sexuální orientaci. Nutno podotknout, že někdy byly tyto pomluvy oprávněné, jako například v případě Oscara Wilda⁴⁴, představitele dekadentního dandysmu. Přestože měl manželku a dva syny, udržoval milenecký vztah s lordem Arthurem Douglasem. Vzhledem k tomu, že se danou skutečnost nepokoušel zatajit a ba naopak, zcela otevřeně se k ní přiznal - což bylo v puritánské Anglii devatenáctého století něčím nevídaným – byl odsouzen na dva roky vězení a nucených prací.

V mnoha dalších případech však dandyové udržovali s ženami, i přes ono výše zmíněné nevalné mínění, blízké vztahy. Nemuselo se však jednat pouze o vztahy milenecké. Petr Kyloušek ve svém díle zmiňuje, že „...vyústěním dandyovské lásky může být i zcela převrácený, totiž nezištný platonicky kurtoazní vztah, se všemi aristokratickými atributy...“⁴⁵ Díky této modifikované formě lásky mezi mužem a ženou můžeme objevit i další z mnoha paradoxů v dandyovské filosofii. Byť dandyové ženou pohrdají, jsou schopni uznat alespoň jednu její zásluhu – péči o zevnějšek. „Dandy oceňuje ženu jenom zrakem. Přiznává jí jenom jediného génia: génia zevnějšku. Neboť milovati ženy jest dandysmu totéž, jako kouřiti cigarety nebo pít šampaňské: stimulans smyslů.“⁴⁶ Dandy rád stimuluje své smysly, ale jen tak moc, jak chce on. Opět se tu totiž promítá jeho všudypřítomná touha ovládat se. Tento fakt zároveň vysvětluje, proč je pro dandye zamilovanost nepřijatelná. „Zamilovanost znamená

⁴² Původem řecké slovo, vychází z něj teologie = nauka směřující k cíli.

⁴³ „La femme est le contraire du Dandy. Donc elle doit faire horreur. La femme a faim, et elle veut manger; soif, et elle veut boire...Le beau mérite! La femme est naturelle, c'est à dire abominable.“ Baudelaire, Charles: *Důvěrné deníky*, Symposion, Praha, 1947, s. 60-61.

⁴⁴ Oscar Wilde (1854-1900) byl dramatik, prozaik a esejista irského původu, jež působil v Anglii.

⁴⁵ Kyloušek Petr, cit. dílo, s. 185-186.

⁴⁶ Breisky Arthur, *Kvintesence dandysmu*, nakladatelství „Zvláštní vydání“, Brno, 1993, s. 15.

podlehnout – sobě i tomu druhému. Je nepřijatelná i proto, že ve svém přirozeném, to jest obvyklém vyústění v manželství, mění lásku v utilitární společenskou instituci.⁴⁷

Dalo by se tedy říci, že ideální dandy se lásce a intimním vztahům spíše vyhýbá, neboť spolu s nimi přichází i hrozba ztráty kontroly nad sebou samým, jež je v jeho životě tak důležitá. Odmítá vztah s ženou, protože ona je největším pokušením. Avšak v reálném životě se představitelé dandysmu ženám až tak nevyhýbali. Většina z nich měla přinejmenším přítelkyně – jmenujme třeba Baudelairovu Jeanne Duvalovou, o které bude zmínka v nadcházejících kapitolách. Někteří ze slavných dandyů měli i manželky – například George Gordon Byron⁴⁸, jež mimo jiné proslul četnými milostnými eskapádami, včetně vztahu s nevlastní sestrou.

⁴⁷ Kylvoušek Petr, cit. dílo, s. 185.

⁴⁸ George Gordon Byron (1788-1824) byl významný anglický básník, představitel romantické literatury. Je označován za jednoho z prvních dandyů.

7 Charles Baudelaire

V předešlých kapitolách jsme se pokusili přiblížit dandysmus z obecného hlediska. Dotkla jsem se okolností jeho vzniku, zaměřili jsme se na projev dandyů v módě i chování. Nyní se budeme věnovat přímo osobnosti Charlese Baudelaira, toho již několikrát zmiňovaného představitele a zároveň teoretika dandysmu. V následující části práce se budeme zabývat jak jeho životem, tak dílem, protože jedno ovlivňovalo druhé a v obou se více či méně zrcadlí jeho dandyovská osobnost.

7.1 Otec

Joseph-François Baudelaire se narodil 7. června 1759 ve městě La Neuville-au-Pont, které se nachází v departmentu Marne. Pocházel ze zámožnější řemeslnické rodiny a vzhledem k tomu, že byl jedináček, dostalo se mu výborného vzdělání, které završil v roce 1785, kdy byl na pařížské univerzitě vysvěcen na kněze. Církevní kariéra ho však nikdy příliš nelákala. Za to ho okouzlo povolání učitele a zanedlouho si našel místo vychovatele dětí vévody a vévodkyně de Choiseul-Praslin. Situace v osmdesátých a devadesátých letech osmnáctého století ve Francii je nicméně dobou překotných změn. Mladý François Baudelaire má však širokou síť kontaktů, a tak se mu daří proplout všemi režimy. V roce 1793 se dokonce oficiálně zřekl svého kněžského úřadu. V květnu roku 1797 se pak oženil s Jeanne-Justine-Rosalíí Janinovou a přestože se zpočátku zdálo, že jim nebude dopřáno mít děti, po osmi letech manželství se jim nakonec narodil vytoužený syn Alphonse. Avšak rodinu brzy zastihne velká rána. Když Alphonse dovrší desátého roku, umírá jeho matka na plicní chorobu. Z Françoise Baudelaira se náhle stává vdovec, který se utápí v žalu po odchodu milované ženy. V těchto těžkých chvílích se obrací na své nejbližší přátele. Nejvíce času potom tráví v rodině Pierra Pérignona. A právě v jeho domě se setkává se svou budoucí druhou ženou Caroline.

Caroline Archimbaut-Dufaÿsová je nevlastní dcerou Pierra Pérignona. Jeho rodina se malé Caroline ujala po odchodu jejího otce, jenž za bývalého režimu zastával funkci důstojníka, do londýnského exilu. A přestože Caroline a Françoise dělí více jak třicetiletý věkový rozdíl, roku 1819 se koná skromná svatba. O dva roky později se jim narodil syn, kterého pojmenovali Charles Pierre.

François Baudelaire je opět šťastný. Jednak proto, že má krásnou mladou ženu, dva zdravé syny, přičemž starší Alphonse studuje prestižní právnickou fakultu, a také proto, že se může

naplno věnovat své velké zálibě – malování. Tuto velkou vášeň předává i svému malému synkovi Charlesovi. Velmi často oba chodí do Lucemburské zahrady⁴⁹, kde François vypráví synovi o sochách, které míjejí. Ten sice patrně nerozumí ani polovině z učeného výkladu, ale se zaujetím otce poslouchá, a ještě v dospělosti na tyto šťastné chvíle s láskou vzpomíná. Zároveň se můžeme domnívat, že na těchto uměleckých toulkách se v Charlesovi probouzí vytříbený umělecký duch, který se o pár desítek let později projeví v jeho kritikách uměleckých děl. Připomeňme například kritiku díla malíře Eugène Delacroix⁵⁰, kterého Baudelaire velmi obdivoval.

Otcovy přítomnosti si však Charles dlouho neužije. 10. února 1827, dva měsíce před Charlesovými šestými narozeninami otec umírá. Je pochován do hrobky na montparnasském hřbitově, bez požehnání církve – vždyť zběhlý kněz na něj nemá nárok...

7.2 Matka a nevlastní otec

Po smrti otce v roce 1827 je matka pro Charlese celým světem. Každý den ji má jen pro sebe, užívá si její, zármutkem ještě zvýšené, pozornosti a stává se na ní čím dál tím více závislejší. Mladá vdova Caroline nemusela až do skonu manžela nikterak řešit materiální zabezpečení rodiny a otázku peněz. To se však s jeho smrtí zásadně mění. Jen pár týdnů po pohřbu je potřeba vyřešit dědictví. Původně měla, jakožto vdova po zesnulém, získat většinu majetku. S tím však nesouhlasil prvorozený syn Alphonse, který žádal, aby bylo dědictví rozděleno mezi něj a jeho nevlastního bratra. Následuje tedy nekonečné soudní řízení a spousta znaleckých posudků, přičemž výsledkem je pouze renta dva tisíce franků, které jí manžel přislíbil ve svatební smlouvě.

V létě roku 1827 odjíždí Caroline s Charlesem a jeho chůvou Mariette do Neuilly, nedaleko Bouloňského lesíka, kde si na pár týdnů pronajali malý domek. Pro Charlese je to snad nejšťastnější léto v jeho životě, a ještě o mnoho let později na něj s láskou vzpomíná v jedné ze svých básní:

Já v duchu stále zřím tu vilku na předměstí,

naš milý bílý dům, ač malý, plný štěstí,

⁴⁹ Jardin du Luxembourg je proslulý park, který se nachází v šestém pařížském obvodu.

⁵⁰ Eugène Delacroix (1798-1863) byl francouzský malíř z období romantismu. Mezi jeho nejznámější díla patří obraz „Svoboda vede lid na barikády“, k jehož vytvoření ho inspirovaly události roku 1830.

sádrovou Venuši a starou Pomonu,
svou nahost halící do houště záhonu,
a slunce, které se tak oslnivě leskle,
když večer za oknem se dívalo přes sklo,
jak oko dokořán na nebi všetečném,
na naše večere, za kterých mlčel jsem,
svou září svícovou nám zlatíc ze západu
šerkové záclony a prostřený stůl vzadu.⁵¹

Po prázdninách se však musí vrátit zpět domů. Caroline pozná, že dům v ulici Hautefeuille je pro ni a malého synka až příliš velký, a proto se rozhodne přestěhovat do bytu na náměstí Saint-André-des-Arts.

Na jaře následujícího roku se však matka začíná Charlesovi poněkud vzdalovat. Stále častěji odchází na schůzky s jistým majorem Aupickem a i on se stále častěji objevuje v domácnosti rodiny Baudelairových. Rok a půl po smrti Josepha Baudelaira se hodlá Caroline znovu provdat. Reakcí malého Charlese je vzpoura. Zatímco žil v domnění, že jeho matka dýchá a existuje pouze pro něj, ona našla ve svém srdci místo ještě pro dalšího muže. Oproti tomu Charlesův starší bratr Alphonse, který sám v této době pomýšlí na sňatek se slečnou Félicité Ducessoisovou, nevidí na novém vztahu své nevlastní matky nic špatného. Bratrův souhlas s Carolinými plány postupně přesvědčí i malého Charlese a ten se tedy pokouší najít ve svém novém náhradním otci zalíbení. Svatba s majorem Aupickem se konala osmého listopadu 1828. Necelé dva roky po svatbě je nový otčím odvelen do Alžírsko. Celých patnáct měsíců si malý chlapec opět užívá pozornosti a projevů lásky své matky. Tyto momenty z dětství pak

⁵¹ Baudelaire Charles: *Květy zla, báseň Já v duchu stále zřím*, Melantrich, Praha, 1935, překlad Svatopluk Kadlec.

V originále:

Je n'ai pas oublié, voisine de la ville,
Notre blanche maison, petite mais tranquille;
Sa Pomone de plâtre et sa vieille Vénus
Dans un bosquet chétif cachant leurs membres nus,
Et le soleil, le soir, ruisselant et superbe,
Qui, derrière la vitre où se brisait sa gerbe
Semblait, grand oeil ouvert dans le ciel curieux,
Contempler nos dîners longs et silencieux,
Répandant largement ses beaux reflets de cierge
Sur la nappe frugale et les rideaux de serge.

Charles promítá i do svého díla *Umělé ráje*, kde mimo jiné píše: „Muži vychovávaní ženami a mezi ženami se nepodobají tak docela ostatním mužům...Muž, který byl od počátku svého života kolébán měkkou atmosférou ženy, vůní jejích rukou, prsů, kolenou, vlasů, poddajných a splývajících šatů...si z ní odnesl něco jako citlivost pokožky a odlišné zabarvení hlasu, jakýsi punc oboupohlavnosti, bez něhož i ten nejpronikavější a nejmužnější duch zůstane, pokud jde o dokonalost v umění, nehotových stvořeních. Chci tedy říci, že předčasné zalíbení ve světě žen, mundi muliebris⁵², v celé této vlající, třpytící se a provoněné okázalosti, dává vzniknout svrchovaným duchům.“⁵³ Můžeme se tedy domnívat, že právě v těchto okamžicích, kdy si užíval jen své matky, spatřoval Baudelaire původ své jinakosti, která postupně vykryštovala do podoby dandyho a umělce. Jeho otčím byl však v tomto ohledu pravým opakem, což se za pár let negativně projeví na jejich vztahu.

7.3 Studia a cesta do Indie

Dva roky po povstáních v roce 1830, při nichž se vyznamenal, je pan Aupick jmenován velitelem štábu sedmé divize se sídlem v Lyonu. Rodinu tedy čeká stěhování.

Zpočátku je Charles novým dobrodružství nadšen, ale postupně ho nadšení začíná opouštět. Henri Troyat v Baudelairově životopise píše: „Lyon mu připadá šedivý, stále zahalený mlhou, nudný a špinavý. A zatímco se těšil na to, jak bude prožívat šťastné chvíle v kruhu rodiny, je zapsán do penzionátu Delorme a posléze jako interní žák do královské koleje. Nedokáže pochopit, jak matka mohla s tímto odloučením souhlasit. Vždyť mohl klidně docházet do školy přes den a večer se vracet domů. Je takřka jisté, že za tímto rozhodnutím stojí kázní posedlý pan Aupick, který si přeje, aby se dítěti dostalo tvrdé výchovy.“⁵⁴ Malému chlapci se více a více stýská po teple rodinného krbu a matčině lásce. Toto citové rozpoložení se brzo odrazí na jeho čím dál horších studijních výsledcích. V Lyonu pobyla rodina čtyři roky. V roce 1836 se vrací zpět do Paříže a Charles nastupuje do jedné z nejlepších vzdělávacích institucí té doby – do internátní školy Louis-le-Grand. Nejprve se, v té době již dospívající muž, zdá jako bezproblémový, ale později se u něj projevuje jeho revolta a pohrdání autoritami. Celá situace vyvrcholí v roce 1839, kdy je ze školy vyloučen. Poté ho soukromě doučuje jeho profesor filosofie, a nakonec Charles úspěšně skládá maturitu. Po zkoušce z dospělosti si měl Charles vybrat nějaké povolání. Bez rozpaků se rozhodl, že se chce živit

⁵² Z latiny, znamená ženský svět.

⁵³ Troyat Henri: *Baudelaire*, Mladá Fronta, Praha, 1997, s. 13.

⁵⁴ Troyat Henri, cit. dílo, s. 19.

literaturou. To se však setkalo s velkým nepochopením na straně rodičů, a proto se rozhodli, že syna pošlou na zkušenu.

V dubnu 1841 odplouvá Charles z Bordeaux na palubě trojtěžníku Paquebot des Mers du Sud, jemuž velel Aupickův přítel. Loď měla namířeno do Indie. A stejně jako tomu bylo při cestě do Lyonu, i v tomto případě je Charles zprvu nadšený. Nikoli tím, že se ho, již poněkolkáté, matka s otcem zbavili, ale spíše vůní prvního velkého dobrodružství, vůní neznámého. Postupně však převažují negativní pocity. Je to zapříčiněno jednak nepohodlím na lodi, kdy se v kajutě mačká deset členů posádky a všude jsou švábi a na druhé straně i tím, že Baudelaire rozhodně nezapadl na kolektivu na lodi. Jediný, s kým si dokáže alespoň někdy popovídat, je kapitán lodi, jež ale mladíka neustále přesvědčuje o výhodách lodního obchodu a nesmyslnosti literatury, což Charlese čím dál tím více nudí a pobuřuje.

Vrcholem všeho se stává den, kdy kapitán postřelí velkého mořského ptáka – albatrosa. Poté, co je pták surově vyloven z vody a pohozen na palubu se ho pokouší ostatní námořníci trápit a týrat. To vzbudí v Baudelairovi takový vztek, že se s jedním ze členů posádky popere. Albatrosa sice mladý muž nezachrání, protože ještě tentýž den z něj kuchař udělá paštiku, nicméně věnuje mu jednu z nejkrásnějších básní ve sbírce *Květy zla*:

Aby čas na moři za plavby krátilo si,
tu mužstvo posádky si chytá v dlouhých dnech
své němé průvodce na cestách, albatrosy,
spějící za lodí po hořkých propastech.

Souvent, pour s'amuser, les hommes
d'équipage
Prennent des albatros, vastes oiseaux
des mers,
Qui suivent, indolents compagnons de
voyage,
Le navire glissant sur les gouffres
amers.

Ti vládci blankytu, jen postaveni na zem,
hned neohrabaní a plni ostychu,
svá křídla veliká jak vesla spustí rázem
a zplihlá po bocích je vlekou potichu.

A peine les ont-ils déposés sur les
planches,
Que ces rois de l'azur, maladroits et
honteux,
Laissent piteusement leurs grandes
ailes blanches
Comme des avirons traîner à côté
d'eux.

Jak nemotorný je ten poutník okřídlený!
On, prve krásný tak, jak směšný, chudák, je!

Ce voyageur ailé, comme il est gauche
et veule!
Lui, naguère si beau, qu'il est comique
et laid!

Ten zobák dráždí mu svou lulkou z mořské pěny,
ten po něm, bezmocném, zas chodí kulhaje.

L'un agace son bec avec un brûle-
gueule,
L'autre mime, en boitant, l'infirmes qui
volait!

A Básník také je jak tento kníže výší,
jenž létá bouřemi a z šípů má jen smích;
když stojí na zemi, kde posměch v tvář mu číší,
při chůzi vadí mu pár křídel olbřímích.⁵⁵

Le Poète est semblable au prince des
nuées
Qui hante la tempête et se rit de
l'archer;
Exilé sur le sol au milieu des huées,
Ses ailes de géant l'empêchent de
marcher.

Necelé tři týdny po této zkušenosti vplouvá loď do města Port-Louis, které se nachází na ostrově Mauritius. Baudelaire se ubytovává v domě manželů Bragardových a poznává exotické krásy ostrova. Začíná ho však sužovat tropické podnebí a celková melancholie. „V povětrí bylo cosi z přílišné sladkosti, jež působila na nervy mladého muže (nemocného) tak nějak, jako působí přespříliš cukrované orientální cukrovinky na unavený žaludek. Nelze vskutku říci, od které chvíle se tato mdlá sladkost, která byla silnější než jeho bezuzdný rozmar, změnila zrádně ve smrtelnou melancholii.“⁵⁶ Baudelaire se tedy definitivně rozhodl, že v cestě do Indie pokračovat nebude. Dohodl se s kapitánem lodi a přestoupil na loď mířící zpět do Bordeaux. Počátkem února roku 1842, devět měsíců od vyplutí, se Charles vrací zpět do Francie s ještě větším odhodláním věnovat se literatuře a psaní.

7.4 Marnotratný syn

Dva měsíce po předčasném návratu z exotického dobrodružství se Charles stává plnoletým a bez meškání požaduje po rodičích vyplacení dědictví, které mu náleželo po zesnulém otci. Opouští tedy domov, pronajímá si byt na nábřeží de Béthune a začíná si užívat největšího privilegia, které mu dopřává čerstvě nabytá dospělost – volnosti. Za velmi krátkou dobu se však ukáže, že všechny jeho plány a sliby rodičům o zodpovědném životě, jsou ty tam. Charles bez okolků rozhazuje zděděné jmění. Velkou část peněz dostává jeho krejčí, který mu šije obleky na míru. Přestože je mu jen něco málo přes dvacet let, odmítá se podřídit většině, chce vystoupit z davu a je pro něj nemyslitelné, aby se oblékal jako většina Pařížanů. O své toaletě, má jako pravý dandy, jasnou představu. „Vestu z černého kazimíru, dostatečně

⁵⁵ Baudelaire Charles: *Květy zla, báseň Albatros*, Státní nakladatelství krásné literatury a umění, Praha, 1962, s. 18, překlad Svatopluk Kadlec.

⁵⁶ Proché François: *Bolestný život Baudelairův*, Jota, Brno, 1994, s. 37.

dlouhou ... kalhoty z jemného sukna, nepřiléhavé, raději volné. ...vázanka, která je černá, musí být nikoliv z karkanu, nýbrž z fulardu.“⁵⁷ Tyto obleky jsou však nákladné, a proto se postupně dostává do velké finanční tísně. Nad to všechno se v tomto období seznamuje se svou životní láskou Jeanne Duvalovou, která na něj také nemá pozitivní vliv – o tom ale více v následujících kapitolách.

Situace začíná být neúnosná a generál Aupick vidí jako jediné možné řešení soudní dohled. Caroline ho však stále přemlouvá a prosí o další šanci pro svého milovaného syna. Počátkem roku 1844 mu půjčuje další peníze. V tu chvíli dojde Aupickovi trpělivost a prohlásí, že o svém nevlastním synovi už nechce nikdy slyšet. A Charles? Ten se staví do pozice nepochopeného a ublíženého syna. Matka ho však stále přesvědčuje, aby jí alespoň občas navštěvoval. Občas jí vyhoví, ale nezdíka kdy, jako například v březnu 1844, se na poslední chvíli omluví a pošle jí vzkaz: „Moc se Ti omlouvám, že jsem nepřišel. Ani Ti neumím popsat smutný a silný dojem, jakým na mě působí ten chladný a prázdny dům, kde kromě Tebe nikoho neznám. Vstupuji do něj s největší obezřetností a odcházím pokradmu. Už jsem to nemohl dál snášet. Promiň mi to a zanech mě mé samotě, než z ní vzejde kniha...Potřebuji také svých 425 franků. Mám za to, že podle naší domluvy mi máš poslat peníze na výdaje za březen. Také si myslím, že nebylo příliš vkusné, jak jsi poslala nějakého přítele nebo převlečeného sluhu do restaurace s doporučením, aby mi nedávali dlouho na úvěr. Ušetři mě, prosím, tohoto poručíkování, když už jsi mi dopřála ten malý ústupek mé ješitnosti, že mohu platit sám za sebe... Jakmile mne potká něco příjemného, hned Ti dám vědět.“⁵⁸ V létě roku 1844 Charlesova matka nakonec souhlasí, že nejrozumnějším řešením bude již zmiňovaný soudní dohled. V září je potom Baudelairovi přidělen, jakožto správce jeho jmění, pan Ancelle.

Následuje bezpočet dopisů matce, kde se projevuje Charlesova emocionálně nevyrovnaná povaha. V jednom jí důsledně vyká jako rozhněvaný mladý muž a v jiném jí důvěrně tyká a staví se do pozice malého, něžného dítěte. Jeho neustálá finanční tíseň, postupně se projevující syfilitida, kterou se nakazil po návratu z plavby po moři, silné deprese a drogy, které s Jeanne hojně užívají, ho v roce 1845 dovedly až k pokusu o sebevraždu. Jeho demonstrativní bodnutí se do hrudi mu na chvíli zajistilo matčinu pozornost a pečující lásku, nicméně jen co se uzdravil, vrátil se zpět k Jeanne a vše se vrátilo do starých kolejí.

⁵⁷ Porché, F: *cit. dílo*, s. 49.

⁵⁸ Troyat Henri: *cit. dílo*, s. 66–67.

7.5 Ženy, které inspirovaly Charlese Baudelaira

V předešlých kapitolách jsme zmínily jméno Baudelairovy milenky a múzy – Jeanne Duvalové. Henri Troyat ji popisuje takto: „Je to vysoká mulatka tmavé pleti s přidrželým pohledem, silnými rty a mohutně zkadeřenými černými vlasy... Narodila se ve městě Santo Domingo na ostrově Haiti, pod jménem Berthe hrála v nevýznamných rolích v divadle de la Porte-Saint-Antoine, a když poznala Baudelaira, měla za sebou nejednu milostnou avantýru, jmenovitě s novinářem a fotografem Félixem Nadarem.⁵⁹ Jak už tento popis napovídá, Jeanne byla zkušená, světem protřelá žena. Byla to právě ona, kdo zavedl Baudelaira do oněch umělých rájů, kde nechybělo opium, alkohol a další psychotropní látky. Sehrála v jeho životě velkou roli, neboť spolu, s občasnými přestávkami, strávili téměř dvacet let. Zaujala ho temná krása, kterou vyzařovala a paradoxně na ní miloval i její živočišnost a přizemnost, byť se to vylučuje s jeho dandyovským postojem k životu. Často je Jeanne Duvalová nazývána Černou Venuší a je jí v Baudelairově sbírce *Květy zla* věnována celá řada básní. Báseň *Upír*⁶⁰ však patrně nejlépe popisuje jejich vzájemný vztah. Jeanne je zde vypořádána jako vražedkyně, jež zcela ovládla a pokořila básníkovo srdce: „*Ty, která jako zabiják/v mé bědné srdce vnikla jsi mi/ty bídnice, s níž spoután jsem/jak odsouzenec se svou kládou*“⁶¹. Baudelaire se jí snaží uniknout: „*Já meči říkal, aby, hbitý/mi pomoh' volnost získat zpět*“⁶², nicméně záhy poznává, že je to zcela nemožné: „*I kdyby tě snad naše síly/upíra tvého zbavily/tvé polibky by za chvíli/tu jeho mrchu oživily!*“⁶³ Z úryvků básně je jasné, že Charles byl na Jeanne závislý. Dokázala si ho podmanit svou vulgaritou a nízkostí, jež kontrastovaly s jeho dandyovským ideálem člověka.

Život Charlese Baudelaira byl plný protikladů, což do jisté míry bylo zapříčiněno i jeho nestálým temperamentem. Byla-li tedy Jeanne Duvalová pro Charlese synonymem nízkosti a vulgarity, hledal u jiných žen opak. Jednou z těch, u které se pokoušel najít spíše duševní souznění byla dáma, jež si říkala Apollonie Sabatierová⁶⁴. Tato mondéna pořádala ve čtyřicátých a padesátých letech devatenáctého století sešlosti, tzv. Salony, jichž se účastnila

⁵⁹ Félix Nadar (1820-1910) byl fotograf, karikaturista a novinář. Stal se průkopníkem tzv. balónové fotografie. Ve Francii je dodnes udělována cena nejlepším fotožurnalistům, nazvaná Prix Nadar.

⁶⁰ Baudelaire Charles: *Květy zla, báseň Upír*, Státní nakladatelství krásné literatury, Praha, 1962, s. 60, překlad Svatopluk Kadlec.

⁶¹ «Toi qui, comme un coup de couteau/Dans mon coeur plaintif es entrée/ Infâme à qui je suis lié/Comme le forçat à la chaîne»

⁶² «J'ai prié le glaive rapide/De conquérir ma liberté»

⁶³ «Imbécile! — de son empire/Si nos efforts te délivraient/Tes baisers ressusciteraient/Le cadavre de ton vampire!»

⁶⁴ Vlastním jménem Aglaé Joséphine Savatier (1822-1890).

spousta pařížských umělců. Jmenujme například spisovatele Gustava Flauberta⁶⁵, Alfreda de Musseta⁶⁶ nebo skladatele Hectora Berlioze⁶⁷. Jedním z účastníků byl i Charles Baudelaire, který byl paní Sabatierovou od prvního okamžiku zcela okouzlen a očarován. Zanedlouho po jejich prvním setkání jí Baudelaire anonymně posílá oslavnou báseň s názvem *Té, která je příliš veselá*⁶⁸. Básník v prvních strofách opěvuje krásu této dámy: „*Tvá pyšná hlava, gesta, zrak/Jsou krásné jako krásné kraje*“⁶⁹. Ale postupně se dostává k erotickému motivu, kdy jí vyjevuje své úmysly: „*Tak bych se chtěl já jedenkrát/za noci, když zní chvíle slasti/k pokladům tvého ženství vkrásti/bez hluku, podle jako had/abych ti ztrestal jaré tělo/šetřený prs ti rozdrásal/a v žasnoucí klín se ti vsál/až by ti maso zkrvavělo*“⁷⁰.

Roku 1857 se z nich stávají milenci. Od té chvíle přestává být Apollonie Sabatierová Baudelairovým ideálem. V jednom z dopisů, který jí zanedlouho po jejich milostném vzplanutí adresuje, píše Baudelaire, že ještě před několika dny pro něj byla nedotknutelným božstvem, ale nyní je pro něj pouze ženou. Fascinace, kterou v něm tato žena, jež Théophile Gautier nazývá „*Prezidentkou*“, je den ode dne slabší, až vyprchá úplně a Baudelaire se jí začne spíše vyhýbat.

Chlad vůči paní Sabatierové je zapříčiněn i tím, že se v básníkově blízkosti začala objevovat jiná žena, herečka Marie Daubrunová. Baudelaire se s ní seznámil prostřednictvím svých dvou přátel Philoxèna Boyera a Théodora de Banville. Hvězda Marie Daubrunové stoupá strmě vzhůru, ale ta Baudelairova stále více méně stagnuje a úspěch, po kterém básník touží, je zatím v nedohlednu. Romance s mladou herečkou však Baudelairovi dlouho nevydrží. Jejich lásce je brzy konec snad i proto, že Daubrunová dala nakonec opět přednost Théodoru de Banville. Z tohoto vztahu nicméně zůstalo hned několik básní, přičemž báseň nazvaná *Jed*⁷¹, opěvuje hereččiny zelené oči, které básníka zcela uhranuly. Přisuzuje jim větší moc,

⁶⁵ Gustav Flaubert (1821-1880) byl francouzský prozaik, představitel realismu, mezi jeho nejznámější díla patří román *Paní Bovaryová*.

⁶⁶ Alfred de Musset (1810-1857) byl francouzský básník a dramatik, představitel vrcholného romantismu.

⁶⁷ Hector Berlioz (1803-1869) byl francouzský hudební skladatel. Mezi jeho nejznámější díla patří například *Fantastická symfonie* nebo *Velká symfonie smuteční a triumfální*.

⁶⁸ Baudelaire Charles: *Květy zla, báseň Té, která je příliš veselá*, Státní nakladatelství krásné literatury, Praha, 1962, s. 83, překlad Svatopluk Kadlec.

⁶⁹ «Ta tête, ton geste, ton air/Sont beaux comme un beau paysage»

⁷⁰ «Ainsi je voudrais, une nuit/Quand l'heure des voluptés sonne/Vers les trésors de ta personne/Comme un lâche, ramper sans bruit»

⁷¹ Baudelaire Charles: *Květy zla, báseň Jed*, Státní nakladatelství krásné literatury, Praha, 1962, s. 96, překlad Svatopluk Kadlec.

než-li například účinkům vína nebo opia: „*To všechno není nic před jedem, který kane /ze zelených očí tvých/těch jezer duše mé, která se zhlíží v nich*“.⁷²

7.6 Květy zla, cesta do Belgie a konec života

Rok 1857 je pro Baudelaira velmi náročný. Postupně dokončuje překlady děl Edgara Allana Poea a zároveň spolu s vydavatelem Poulet-Malassisem dokončují poslední úpravy básnickovy velké sbírky– *Květy zla*. Jeho rodinu však zastihne nečekaná událost – ve věku šedesáti osmi let umírá generál Aupick. Caroline je otřesena, a proto opouští Paříž a stěhuje se do města Honfleur, na atlantské pobřeží Normandie. Vztah Charlese a jeho matky se však výrazně zlepšil a básník ji často v novém domově navštěvoval.

21. června 1857 jsou nakonec po nekonečných korekturách *Květy zla* vydány. Ve sbírce, která je rozdělena na pět tematických částí⁷³, je obsaženo Baudelairovo více než patnáctileté snažení. A přestože je básník na sebe (právem) hrdý, veřejnost je pobouřena a zanedlouho po vydání sbírky se v tisku strhne vlna nelítostné kritiky. Jedním z předních kritiků se stává Gustave Bourdin⁷⁴, který 5. července otiskne v deníku *Le Figaro* toto: „Dá se pochopit, že se podobnými tématy nechá strhnout imaginace dvacetiletého básníka, ale nic nemůže omluvit více než třicetiletého člověka předkládajícího veřejnosti podobné zrůdnosti. Zvrácenost si podává ruku se sprostotou a odpornost se páří s hanebností. Nikdy jsme zatím neměli možnost kousat, ba dokonce žvýkat tolik prsů na tak málo stránkách.“⁷⁵ Žaloba, které čelil jen o pár měsíců dříve třeba i Gustav Flaubert za svůj román *Paní Bovaryová*, na sebe nenechala dlouho čekat. Výsledkem soudního procesu pak byla pokuta a vyřazení šesti básní⁷⁶ ze sbírky. Baudelaira čím dál více sužují projevy postupující syfilitidy, má hluboké deprese, skrývá se před věřiteli, a především je znechucen Paříží. Stále častěji tak odjíždí k matce a zároveň přemýšlí o možnosti zcela opustit rodnou zemi.

Nakonec roku 1864 odjíždí do Belgie, kde hodlá uspořádat sérii přednášek o literatuře a zároveň doufá v navázání spolupráce s nakladatelstvím Lacroix. Oboje ale končí fiaskem. Přednášky nejsou úspěšné a z nakladatelství přichází odmítnutí. V Belgii pak Baudelaire zůstává až do roku 1866. V březnu téhož roku však propuká jeho nemoc naplno. Při návštěvě

⁷² ⁷² « Tout cela ne vaut pas le poison qui découle/De tes yeux, de tes yeux verts/Lacs où mon âme tremble et se voit à l'envers »

⁷³ Na šest částí jsou *Květy zla* rozděleny až v dotiscích v letech 1861 a 1868 (posmrtné vydání).

⁷⁴ Gustav Bourdin (1820-1870) byl francouzský kritik a žurnalista, přispěvatel do deníků *Gazette des tribunaux* a *Le Figaro*.

⁷⁵ Troyat, Henri, *cit. dílo*, s. 143.

⁷⁶ Vyřazené básně: *Lesbos*; *Prokleté ženy*; *Léthé*; *Té, jež je příliš veselá*; *Klenoty*; *Proměny upírovy*.

chrámu Saint Loup v Namuru dostává závrať. O den později téměř ztrácí řeč a ochrne na pravou půlku těla. Je hospitalizován a po několika týdnech, když se jeho stav zlepšil natolik, aby byl schopný cestovat, se vrací do Francie. Od jara roku 1867 je permanentně upoután na lůžko a 31. srpna, ve věku čtyřiceti šesti let, v přítomnosti své matky, umírá.

8 Dandysmus v Baudelairově díle

Nekonvenční osobní život Charlese Baudelaira, který byl shrnut v předešlých kapitolách, dává tušit, že je možné považovat tohoto básníka za dandyho. Stopy dandysmu jsou patrné i v jeho díle. Již název jediné vydané sbírky - *Květy zla* – je. oxymorón, tedy spojení slov, jejichž význam se navzájem vylučuje. Jedná se o jeden z mnoha (pro dandy tak typických) kontrastů, jež jimiž je Baudelairovo dílo prodchnuto – což bude nastíněno v následujících kapitolách, ve kterých se pokusíme dokázat, že prvky dandysmu je možné nalézt i přímo ve sbírce *Květy zla*. Konkrétněji se zaměříme na básně *Prokleté ženy*, *Klenoty* a *Krásy*.

8.1 Prokleté ženy

Báseň *Prokleté ženy* najdeme ve čtvrtém oddílu Baudelairova díla, jež je, shodně s názvem celé sbírky, nazván *Květy zla*. Zajímavostí je, že Baudelaire napsal hned dvě básně s názvem *Prokleté ženy*. První je označena jako CXb⁷⁷ a v názvu má připsán dovětek *Delphine a Hippolyta*⁷⁸ a byla to právě ona, jež byla, mezi jinými, vyřazena ze sbírky v rámci soudního procesu. Druhá, stejně nazvaná báseň, je označena římskou číslicí CXI⁷⁹. A na rozdíl od první básně je v ní méně explicitně vyjádřen sexuální motiv. Tato verze byla znovu publikována ve „zcenzurované“ sbírce *Květů zla* v roce 1861. A právě druhá jmenovaná báseň bude nyní předmětem našeho rozboru, kdy se v ní pokusíme najít stopy dandysmu.

*Jak stádo ležící na zlatožlutém písku,
k mořskému obzoru zrak točí v zasnění,
a nohy lnoucí blíž a ruce lnoucí v stisku,
jsou plny sladkých mdlob a trpkých mrazení;*

*se srdcem vzníceným svou dlouhou důvěrností,
jdou jedny ke chlumnům, kde zurčí bystřiny,
a šeptajíce si jak děti o věrnosti,*

*Comme un bétail pensif sur le sable
couchées,
Elles tournent leurs yeux vers
l'horizon des mers,
Et leurs pieds se cherchant et leurs
mains rapprochées
Ont de douces langueurs et des
frissons amers.*

*Les unes, cœurs épris de longues
confidences,
Dans le fond des bosquets où jasant
les ruisseaux,
Vont épelant l'amour des craintives
enfances*

⁷⁷ CXb = 110b.

⁷⁸ V originále CXb. *Femmes damnées - Delphine et Hippolyte*.

⁷⁹ CXI = 111.

vnikají do houštin a mizí pod stíny;

a druhé, sestersky, v snách sklánějíce hlavu,

kráčejí skalami plnými zjevení,

kde svatý Antonín zřel jako vřelou lávu

dvě ňadra nachová vřít za pokušení;

dál jsou tu ty, co v tmách, jež louče prosvětlují,

tě za svých horeček zvou jako spasný lék

do starých pohanských, dnem opuštěných slují,

ó Bakchu, tišící žal dávných výčitek;

co nosí škapuliř na milostivém těle

a v dlouhých šatech bič, na konci samý suk,

a mísí v lese kdes za noci osamělé

pot božských rozkoší a slzy litéch muk.

Panny a běsové, zrůdy a mučednice,

velicí duchové, skutečnost tupící,

jež, v zbožné chlípnosti o nekonečnu sníce,

hned máte šťastný smích, hned pláč zas na líci,

má duše sestoupla do pekel vaší trýzně,

já, sestry, želim vás, tak jako rád vás mám,

pro vaše bolesti a nekončící žízně,

*Et creusent le bois vert des jeunes
arbrisseaux;*

*D'autres, comme des sœurs, marchent
lentes et graves*

*A travers les rochers pleins
d'apparitions,*

*Où saint Antoine a vu surgir comme
des laves*

*Les seins nus et pourprés de ses
tentations;*

*Il en est, aux lueurs des résines
croulantes,*

*Qui dans le creux muet des vieux
antres païens*

*T'appellent au secours de leurs
fièvres hurlantes,*

Ô Bacchus, endormeur des remords

*Et d'autres, dont la gorge aime les
scapulaires,*

*Qui, recélant un fouet sous leurs
longs vêtements,*

*Mêlent, dans le bois sombre et les
nuits solitaires,*

*L'écume du plaisir aux larmes des
tourments.*

*Ô vierges, ô démons, ô monstres, ô
martyres,*

*De la réalité grands esprits
contempteurs,*

*Chercheuses d'infini, dévotes et
satyres,*

*Tantôt pleines de cris, tantôt pleines
de pleurs,*

*Vous que dans votre enfer mon âme a
poursuivies,*

*Pauvres sœurs, je vous aime autant
que je vous plains,*

*Pour vos mornes douleurs, vos soifs
inassouvies,*

*pro urny lásky té, již srdce kypí vám!*⁸⁰

*Et les urnes d'amour dont vos
grands cœurs sont pleins!*

Již název básně „*Prokleté ženy*“⁸¹ nese stopy dandysmu. Jak již bylo nastíněno v předešlých kapitolách, dandy nemá o ženách valné mínění a považuje je za bytosti nízké a přízemní. Aby podtrhl svůj názor, básník je v básni nazývá i „*Panny a běsové, zrůdy a mučednice*“. Dandy je za každé situace kontrolující se jedinec, kdežto ženy jsou dle autora plny emocí:

„hned máte šťastný smích, hned zas pláč na líci“

„jsou plny sladkých mdlob a trpkých mrazení“.

Další dandyovskou myšlenku, jež má vztah k ženám můžeme zachytit v posledním čtyřverší „*má duše sestoupila do pekel vaší trýzně*“. Poslední sloka celkově shrnuje autorovy protichůdné pocity, jež v něm ženy vyvolávají:

„já, sestry, želim vás, tak jako rád vás mám

pro vaše bolesti a nekončící žízň

pro urny lásky té, již srdce kypí vám!“.

Zde je patrné, že byť se autor možná snaží distancovat od emocí, a i od žen samotných, ony ho stahují do pekel. Baudelaire se za tuto svou slabost nenávidí, avšak jeho soucit s nimi nakonec převládá. Pozastavme se také u faktu, že důvodem dandyho excentrického vystupování na veřejnosti je touha šokovat - a ta je v této básni (a obecně v celé Baudelairově sbírce) všudypřítomná. Když pomineme samotný námět básně, tedy homosexuální lásku hned několika žen, je třeba se pozastavit u religiózního motivu v básni. Respektive u nevídaně troufalé kritiky pánbíčkářství. Hned ve třetí sloce je jmenován svatý Antonín:

„kde svatý Antonín zřel jako vřelou lávu

dvě ňadra nachová vřít za pokušení;“.

Výběr tohoto světce nebyl jistě náhodný, neboť dle legendy strávil mnoho času v egyptské poušti, kde se ho ďábel pokoušel svést na cestu hříchu skrze vize smilstva a bohatství. Můžeme zde možná vzdáleně vidět jakýsi náznak dobra, naděje, protože ani svatý Antonín pokušením nepodleh. Nicméně v další sloce se opět objevuje spíše stín a zlo – to, když se autor odvolává na pohany a boha Bakcha

⁸⁰ Baudelaire Charles: *Květy zla, básně Prokleté ženy*, Státní nakladatelství krásné literatury, Praha, 1962, s. 231, překlad Svatopluk Kadlec.

⁸¹ V originále: *Femmes damnées*.

„do starých pohanských, dnem opuštěných slují

ó Bakchu, tišící žal dávných výčitek;“.

Bůh Bakchus byl v antické mytologii znám jako bůh vína a nespoutaného veselí (v tomto případě veselí milostného). Naproti tomu celá pátá strofa je odkazem na flagelanty a je zde patrný střet zbožného světa a světa zakázané lásky, proti které však není obrany:

„co nosí škapuliř na milostivém těle

a v dlouhých šatech bič, na konci samý suk

a mísí v lese kdes za noci osamělé

pot božských rozkoší a slzy lítých muk“.

Vrchol tohoto do očí bijícího kontrastu vidíme v předposlední sloce, konkrétněji v oxymorónu „zbožné chlípnosti“. Z předchozího je patrné, že Charles Baudelaire, v sobě celý život nesl rozpor. Na jednu stranu se snažil působit na okolí dojem až chladného elegána, kterého nic nevyvede z míry, avšak na straně druhé byl pod vlivem silných emocí, jež pramenily z jeho přirozenosti. Tento jeho reálný život plný kontrastů a provokací přenesl i do své tvorby. Ta, vzhledem ke kontroverznosti, však nemohla být v době svého vzniku, kdy se šířila buržoazní morálka a maloměšťáctví, dostatečně pochopena.

8.2 Klenoty

Téma žen a autorova vztahu k nim pak můžeme najít i v další básni, které se nyní budeme věnovat. Nese název *Klenoty*⁸² a je součástí nejrozsáhlejší části sbírky, s názvem *Splín a ideál*. S předešlou básní ji ještě fakt, že obě dvě byly soudním procesem odsouzeny k vyřazení a nemohly být publikovány.

*Má drahá, chtějíc mi v mých chutích vyhovět,
jen v zvučných klenotech si lehla, nahá, líně,
a tato skvělá zbroj jí dala pyšný vzhled,
jejž za svých šťastných dnů má maurská otrokyně.*

*La très-chère était nue, et,
connaissant mon cœur,
Elle n'avait gardé que ses bijoux
sonores,
Dont le riche attirail lui donnait
l'air vainqueur
Qu'ont dans leurs jours heureux
les esclaves des Mores.*

⁸² V originále: *Les bijoux*.

*Když se ten kamenný a zlatý třpytný svět
svůj cinkot posměšný jme vrhat v tanci zticha,
jsem nad tím zvučením u vytržení hned,
a já mám k smrti rád, v čem zvuk se v světlo míchá.*

*I dávala se tak mnou ležíc milovat
a shůry divanu se usmívala stále
k mé lásce hluboké, jak jest jen moře snad,
jež se k ní vzpínala tak jako ke své skále.*

*Své oči hroužíc v mé jak tygr krocený,
střídala polohy s mdlou tváří každou chvíli,
a cudnost s chlípností ty její proměny
vždy novým půvabem a kouzlem obdařily.*

*A ruce s nohama a stehna s kyčlemi,
jak olej nahládlé, jak labuť plné ladu,
před zrakem vidoucím jen mihaly se mi,
a nadra se břichem, ta žeň mých vinogradů,*

*se nesly, lstivější než roj zlých andělů,
chtějící zjitřit klid, v němž moje duše dlela, a
zhurta strhnout ji s těch tesů úbělu,
kde sobě usedla, tichá a osamělá.*

Tu jako bych byl zřel se novou kresbou pnout

*Quand il jette en dansant son bruit
vif et moqueur,
Ce monde rayonnant de métal et
de pierre
Me ravit en extase, et j'aime à la
fureur
Les choses où le son se mêle à la
lumière.*

*Elle était donc couchée et se
laissait aimer,
Et du haut du divan elle souriait
d'aise
A mon amour profond et doux
comme la mer, Qui vers
elle montait comme vers sa falaise.*

*Les yeux fixés sur moi, comme un
tigre dompté,
D'un air vague et rêveur elle
essayait des poses,
Et la candeur unie à la lubricité
Donnait un charme neuf à ses
métamorphoses;*

*Et son bras et sa jambe, et sa
cuisse et ses reins,
Polis comme de l'huile, onduleux
comme un cygne,
Passaient devant mes yeux
clairvoyants et sereins;
Et son ventre et ses seins, ces
grappes de ma vigne,*

*S'avançaient, plus câlins que les
Angeles du mal, Pour
troubler le repos où mon âme était
mise,
Et pour la déranger du rocher de
cristal
Où, calme et solitaire, elle s'était
assise.*

*Je croyais voir unis par un
nouveau dessin*

*holobrádkovu hrud' z Antiopiných boků,
tak její štíhlý pás dal páncvi vyniknout.
Líčidlo na hnědi té kůže sládlu oku.*

*A když se smířila pak lampa se skonem
a pokoj v temnotách jen krb již ozařoval,
kdykoli vyšlehl a žhavě vzdychl v něm,
vždy tu pleť ambrovou svou krví zaplavoval.⁸³*

*Les hanches de l'Antiope au buste
d'un imberbe,
Tant sa taille faisait ressortir son
bassin.
Sur ce teint fauve et brun, le fard était
superbe !*

*Et la lampe s'étant résignée à mourir,
Comme le foyer seul illuminait la
chambre,
Chaque fois qu'il poussait un
flamboyant soupir,
Il inondait de sang cette peau couleur
d'ambre !*

Motivem této básně, psané pravidelným alexandrinem, je jedno z mnoha tabuizovaných témat, která Charles Baudelaire promítl do svého díla - intimní chvíle, jež autor prožívá se svou milenkou. Opět se setkáváme s autorovou dandyovskou touhou šokovat okolí i čtenáře. Již z prvních veršů je pak možno vypožorovat, že se autor rád nechával svádět nahým ženským tělem. Milenka však v básni není zcela nahá – zdobí ji několik šperků a je nalíčena: „jen v zvučných klenotech si lehla, nahá, líně,

a tato skvělá zbroj jí dala pyšný vzhled

Líčidlo na hnědi té kůže sládlu oku.“

Podle Baudelaira je krása ženy znásobena, je-li nalíčena nebo ozdobena šperky. Můžeme to brát jako jeden z mnoha projevů jeho dandyovské povahy, kdy je pomocí šperků a líčidel potlačováno vše přirozené na ženě. Šperky, jež zdobily milenčino tělo, měly za úkol autora přilákat, svést a porazit. Zároveň lze vypožorovat, že si žena svádění užívá, nestydí se za svou nahotu. V básni najdeme mnoho popisů samotného milostného aktu, které zaměstnávají naši smyslovou představivost:

„i dávala se tak mnou ležíc milovat

A ruce s nohama a stehna s kyčlemi

jak olej nahládlé, jak labuť plna ladu

⁸³ Baudelaire Charles: *Květy zla, báseň Klenoty*, Státní nakladatelství krásné literatury, Praha, 1962, s. 38, překlad Svatopluk Kadlec.

*před zrakem vidoucím jen míhaly se mi
a nadra se břichem, ta žeň mých vinogradů
se nesly, lstivější než roj zlých andělů“.*

Avšak jsou zde i vjemy čistě sluchové: „*svůj cinkot posměšný jme vrhat v tanci zticha*“. Vrcholem je pak synestezie⁸⁴ na konci druhé sloky: „*a já mám k smrti rád, v čem zvuk se v světlo míchá*“. Závěr básně se pak nese v na první pohled poklidném duchu, kdy jsou oba aktéři básně spokojení a odpočívají u dohasínajícího krbu, nicméně přesto je zde patrná doznívající vášeň a touha, jež autorovi vytříbily smysly, a které mu nyní nedovolí pouze klidně odpočívat:

*„A když se smířila pak lampa se skolem
a pokoj v temnotách jen krb již ozařoval
kdykoli vyšlehl a žhavě vzdychl v něm
vždy tu pleť ambrovou svou krví zaplavoval“.*

Celá báseň má důvěrnou atmosféru a je možné hovořit o jakémisi vyšším principu milostného aktu, kdy dává autor důraz i na estetično spojené s milostným aktem, nejen na jeho tělesný aspekt. I toto pro nás může být důkazem vlivu dandysmu na Charlese Baudelaira, neboť pro dandyho je krása a estetika nedílnou součástí každodenního života.

8.3 Krása

Estetično a pojetí krásy je pak hlavním tématem poslední básně, kterou se budeme v této práci zabývat. Tento sonet byl pojmenován příznačně - „*Krása*“⁸⁵ a najdeme ho, stejně jako předcházející báseň, v oddílu *Splín a Ideál*.

*Jak zkamenělý sen jsem krásná, smrtelníci!
A můj prs, o který se každý zraní hned,
má vnukat básníku vždy lásku na pohled,
jak hmota mlčící a nic se neměnicí.*

*Je suis belle, ô mortels! comme un
rêve de pierre,
Et mon sein, où chacun s'est
meurtri tour à tour,
Est fait pour inspirer au poète un
amour
Eternel et muet ainsi que la
matière.*

⁸⁴ Synestezie označuje skutečnost, kdy podnět z jedné smyslové/kognitivní oblasti vyvolá vjem v jiné smyslové oblasti.

⁸⁵ V originále: *La Beauté*.

*Jak nechápaná sfinx já trůním v oblacích,
k bělosti labutí mám srdce sněhobílé;
co ruší linie, mi není nikdy milé,
a nevím, co je pláč, a nevím, co je smích.*

*Před mými postoji, ke kterým, když je měním,
jako bych zhlédla se ve slavných pomnicích,
básníci stráví dny úporným přemýšlením.*

*Mámť k okouzlování těch tichých milců svých
nejčistší zrcadla, zveličující krásu:
své oči široké, své oči věrných jasů.⁸⁶*

*Je trône dans l'azur comme un
sphinx incompris;*

*J'unis un coeur de neige à la
blancheur des cygnes;
Je hais le mouvement qui déplace
les lignes,
Et jamais je ne pleure et jamais je
ne ris.*

*Les poètes, devant mes grandes
attitudes,
Que j'ai l'air d'emprunter aux plus
fiers monuments,
Consumeront leurs jours en
d'austères études;*

*Car j'ai, pour fasciner ces dociles
amants,
De purs miroirs qui font toutes
choses plus belles:
Mes yeux, mes larges yeux aux
clartés éternelles!*

V této básni krása sama posměšně promlouvá ke čtenáři. Baudelaire, jenž se také hojně věnoval kritice umění, ji přirovnává k nadpřirozené, chladné bytosti: „*Jak nechápaná sfinx já trůním v oblacích*“, která shlíží na zem. Hned toto první přirovnání dává tušit, že autor považuje za ideální krásu trvalost, vše neměnné a povýšené nad lidskou nicotnost. Baudelairova snaha přiblížit se dandyovskému vzoru je pak i zde více než patrná. Podle dandyů jsou ideální především ti, kdož jsou oproštěni od emocí a mají kamenné srdce. Stejně jako krása v této básni: „*k bělosti labutí mám srdce sněhobílé/a nevím, co je pláč, a nevím, co je smích*“. Dále pak autor popisuje vztah básníka ke kráse. Konkrétněji jeho nekonečné dny, kdy se pokouší nalézt její ideál, avšak marně a bez výsledků. Z tohoto sonetu - jež je sám o sobě považován za nejdokonalejší formu, jakou může tvůrce zvolit pro svou báseň - je patrné, že autor konstatuje, že ideální krása neexistuje a sama o sobě je pouze odrazem našeho subjektivního pojetí. Toto tvrzení dokládá i Baudelairova úvaha o kráse v jeho díle *Úvahy o některých současnících*: „Všechny krásy stejně jako všechny možné jevy obsahují něco věčného a něco přechodného, absolutního a zvláštního. Absolutní a věčná krása neexistuje,

⁸⁶ Baudelaire Charles: *Květy zla, báseň Krása*, Státní nakladatelství krásné literatury, Praha, 1962, s. 35, překlad Svatopluk Kadlec.

nebo lépe řečeno je jen abstrakcí, odstředěním obecných znaků z povrchu různých krás. Zvláštní ráz dané krásy je dán vášněmi, a jelikož máme své osobité vášně, máme i svou krásu.⁸⁷

⁸⁷ Baudelaire, Ch. *Úvahy o některých současnících*. Praha: Odeon, 1968, s. 167.

9 Závěr

Cíle této bakalářské práce byly stanoveny hned dva. Za prvé přiblížit dandysmus v obecné rovině. V první kapitole jsme se nejprve pozastavili u vzniku pojmu „dandy“ a „dandysmus“. Na základě několika teorií jsme se pokusili zjistit, kdy a kde vznikly tyto pojmy. Přesný původ pojmu „dandy“ je však stále obestřen tajemstvím, dosud se ho nepodařilo odhalit. Kapitola třetí se potom věnovala historii vzniku dandysmu jakožto společenského jevu. Nebyla opomenuta ani nejzásadnější postava dandysmu, jež stála u jeho vzniku – George Brummell. Život tohoto excentrického Angličana se stal vzorem pro mnoho generací dandyů. Byl to totiž právě „Beau“ Brummell, jak se mu přezdívalo, kdo vytyčil pravidla dandyovského chování. To on jako první pronesl, že dandy by měl své okolí neustále šokovat, avšak nikdy by se neměl nechat vyvést z míry. Zároveň se z něj stal i arbitr v oblasti módy. Jeho kritickým a arogantním poznámkám neunikla ani nejvybranější anglická smetánka. Téma důležitosti módy a vzhledu se potom plně rozebírá v následující kapitole. Nejprve je nastíněn vývoj módy v posledních dekadách osmnáctého století, které bylo silně ovlivněno Velkou francouzskou revolucí a poté se zabýváme módou počátku století devatenáctého. Zmíněny jsou jednak novinky ve střihu nebo barvě oděvu, o které se dandyové zasloužili, ale i jejich zásadní vliv na hygienu, jež se stala nedílnou součástí jejich zkrášlovacích rituálů. Chování dandyů je potom zachyceno v kapitole „*Dandy a společnost*“. Pozastavujeme se u jejich touhy po individualitě, která byla spojena s potřebou vyniknout v davu a vymezit se proti utilitární, měšťácké společnosti. A především se věnujeme jejich potřebě za každou cenu šokovat své publikum. Tato jejich vlastnost se potom úzce pojí s faktem, že dandy musel přesně vědět, kam až může se svými ironickými poznámkami zajít, neboť si nemohl dovolit riskovat ztrátu svého obecenstva. Bez publika totiž není dandyů. Následující kapitola se věnuje tématu „*Dandy a láska*“. Je v ní rozebrán názor dandyů na ženy a lásku obecně -tedy, že je tato „kratochvíle“ pro dandyho něčím zcela nemyslitelným. Zamilovat se totiž znamená podlehnout tomu druhému, což by dandyho připravilo o sebekontrolu, jež považuje za jednu ze svých největších cností. Názor, který dandyové veřejně prosazovali je však v opakem jejich skutečných životů. Mnoho z nich totiž vedlo trvalé vztahy se ženami (někteří i s muži). Jedná se o jeden z mnoha kontrastů, které s sebou dandysmus přinesl.

Druhým cílem této práce bylo přiblížit osobnost a tvorbu Charlese Baudelaira, přičemž se v jednom i druhém snažíme najít stopy dandysmu a osvětlit, zda-li byl Baudelaire dandy či nikoli. Nejprve je nastíněn jeho vztah s rodiči. S otcem Françoisem, který zemřel, když bylo Baudelairovi šest let, ale i s jeho matkou, s níž měl po celý život velmi složitý vztah.

Neopomíjíme ani osobnost jeho otčima – generála Aupicka, s nímž si Baudelaire nikdy pořádně neporozuměl. Jedna kapitola je věnována i jeho studiím a cestě do Indie, která v mladém básníkovi zanechala nerasmazatelnou stopu. Po návratu z této cesty začíná Baudelaire žít život mladého dandyho. Peníze, které zdědil po zemřelém otci, začal velmi rychle utrácet za elegantní a nápadné obleky a spolu se svou novou přítelkyní Jeanne Duvalovou se oddávali radostem bezstarostného života. Pro dandyje nejsou peníze ničím důležitým. Potřebuje je sice k tomu, aby mohl udávat módní trendy, ale nijak na nich nelpí. Stejně tak Baudelaire se svými financemi nikdy nenakládal s rozumem. Toto lehkomyšlné jednání dohnalo Baudelaira o několik měsíců později, kdy se poprvé ocitá ve finanční tísní. Té se nezbavil už nikdy a stala se jedním ze zdrojů jeho depresí a trápení.

Jak již bylo zmíněno dříve, dandyové sice veřejně opovrhovali ženami pro jejich přirozenost a nízkost, ale ve skutečnosti se jim nevyhýbali. To je případ i Charlese Baudelaira. První z žen, která ovlivnila nejen jeho život, ale i dílo, je již zmíněná Jeanne Duvalová. Tato „*Černá Venuše*“, jak se jí často přezdívá strávila s Baudelairem bezmála dvacet let a je jedním z mnoha kontrastů Baudelairova života. On, jež se snažil po celý život vystupovat jako elegantní, netečný, až chladný gentleman, nedokázal Jeanne odolat. Byl na ní závislý, a přestože se několikrát rozešli, vždy se k ní nakonec vrátil a vše jí odpustil. Paradoxně ho svedla svou živočišností a přirozeností, které tak odsuzoval. Baudelaire se za to styděl a proto, možná jako jakýsi druh pokání, hledal u jiných žen pravý opak. Jednou z těchto žen byla i Apollonie Sabatierová, kterou velmi obdivoval. Jeho obdiv trval ale pouze do chvíle, než se z nich stali milenci. Poté o ní ztrácí zájem a svoji pozornost upírá na mladou herečku Marii Daubrunovou. Obě tyto dámy Baudelaira fascinovaly svou křehkostí, rafinovaností a snad i tím, že v nich viděl vysněný ideál ženy. Nicméně nakonec se vždy vrátil k Jeanne, ke své múze, již stejnou měrou miloval i nenáviděl. Nejen tento kontrast ve vztahu k ženám, ale celkově otisk jeho dandyovské osobnosti potom podrobněji analyzujeme ve třech vybraných básních – konkrétněji v básních „*Prokleté ženy*“, „*Klenoty*“ a „*Krásá*“.

V první jmenované básni je patrné již výše naznačené. Totiž básníkově opovržení, ale zároveň soucítění s ženami a zakázanou láskou. Tento jeho vnitřní paradox je potom vypočten pomocí protichůdných motivů zbožnosti a homosexuální lásky. Sex a tělesná láska jsou motivem i druhé básně „*Klenoty*“. Básník zaměstnává všechny čtenářovy smysly a popisuje milostný akt se svou milenkou. Právě v této básni je snad nejvíce patrná jeho dandyovská touha šokovat své publikum. Obsah básně tu koresponduje s perfektně sestavenými alexandrinami. To je další z mnoha paradoxů v Baudelairově tvorbě. Forma, jakou

Baudelaire tvoří je velmi ovlivněna parnasismem. Snaží se tedy o co nejperfektnější stavbu básně. O to více je pak šokující její obsah, který se týká každodenního života a nevyhýbá se ani tabuizovaným tématům jako je sex, smrt nebo hledání krásy v ošklivosti. Krása je totiž podle Baudelaira dvojitá. Ideální krása, již básník zmiňuje v poslední básni, kterou v této práci rozebíráme, a do které promítá své dandyovské hodnoty jako například chladnost nebo povýšenost. A oproti tomu krása subjektivní, kterou si každý utváří sám skrze své vášně. Ideální krásy však podle něj není možné dosáhnout, což považuje za kruté. Této krutosti pak čelí jak negativně, kdy uniká do světa umělých rájů, ale i pozitivně, svým soucitem s lidským údělem. Baudelairovo pojetí krásy tak odpovídá na otázku, která byla položena hned v úvodu této práce –zda-li byl dandy? Ano byl. Charles Baudelaire se celý život snažil být typický, de facto povrchní dandy. Jeho povaha mu to však zcela nedovolovala, a proto se z něj postupně stává dandy soucitný. Člověk, který skrze svou šokující tvorbu upozorňuje na problémy ve společnosti, a především na bídu lidského údělu. A právě v tom tkví jeho skutečný přínos budoucím generacím.

10 Résumé

L'objectif de ce mémoire de licence était d'expliquer le dandysme comme un phénomène de société du XIXe siècle, mais aussi de trouver des éléments de dandysme dans la vie et l'œuvre de l'écrivain Charles Baudelaire. Dans le premier chapitre, on a exposé l'origine possible des mots «*dandy*» et «*dandysme*» au moyen de plusieurs théories, la définition de ces termes a également été évoquée. Ensuite, nous avons essayé de révéler l'origine du dandysme lui-même. Les changements historiques et sociaux qui ont influencé l'apparition de ce phénomène à la fin du XVIIIe et au début du XIXe siècle en Europe ont été mentionnés, mais nous avons également remarqué les changements liés à la Révolution française et à la démocratisation progressive sur le territoire européen. L'espace a été également dédié au premier des dandys - George Brummell, dont la vie est devenue un dogme et un modèle pour les générations futures de dandys. On a souligné la cristallisation de la personnalité du dandy, son comportement controversé dans la société puritaine anglaise, ainsi que les désagréments de sa vie, tels que les problèmes financiers constants et la mort solitaire en dehors de son pays d'origine. On a également examiné l'importance de l'apparence et des vêtements, auxquels le dandy a contribué avec ses idées et ses pratiques nouvelles. La mode des dernières décennies du dix-huitième siècle, elle-même fortement influencée par la Révolution, est brièvement résumée. Ensuite, nous avons caractérisé les vêtements et l'apparence du dandy des premières décennies du XIXe siècle. Nous avons démontré le caractère innovant de la mode du dandy mentionné ci-dessus et la contribution du dandy d'après l'exemple de George Brummell et de Charles Baudelaire. Après, nous avons également analysé le comportement de dandy envers la société. Les dandys excellaient dans leur désir d'individualité en s'opposant à la classe moyenne, une société bourgeoise et utilitaire. La volonté de choquer est devenu leur credo, tout comme le désir, de ne jamais être importunés (dérangés) ni d'exprimer leurs émotions. Dans une certaine mesure cela revenait au moyen de manipuler le public - c'est-à-dire la société dans laquelle le dandy évoluait.

Nous avons également examiné le domaine de la vie amoureuse du dandy, étant donné que la vie ordonnée, conjugale, était opposée à leurs valeurs. La raison est l'égoïsme du dandy et le fait que des relations plus profondes le rendraient vulnérable et qu'il risquerait de perdre le pouvoir social dont il utilise pour manipuler et choquer le public. Cependant, il faut noter que malgré ces principes, la plupart des dandys étaient amoureux au moins une fois dans leur vie. Certains d'entre eux avaient des maîtresses régulières et il y en avait qui se sont mariés.

Les chapitres suivants du mémoire ont été consacrés à la personnalité et à l'oeuvre du poète Charles Baudelaire. Son enfance et la relation avec ses parents est décrite. D'abord c'est la relation avec son père François Baudelaire qui a transmis à Charles un important sens artistique mais qui est mort quand Charles n'avait que six ans. Et puis sa relation avec sa mère Caroline, à la fois adorée et haïe, qui après la mort de son premier mari et le père de Charles, a épousé le général Aupick, avec lequel Baudelaire n'avait jamais eu de bonnes relations. Nous avons mentionné les études d'écrivain, dans lesquels nous pouvons enregistrer les premiers signes de son caractère indomptable, et nous n'oublions pas non plus son célèbre voyage en Inde. Cela a été arrangé par ses parents, dans l'espoir que le jeune Charles abandonne son rêve de devenir écrivain. Cependant, le contraire est advenu et nous présentons donc les premières années de Baudelaire en tant qu'écrivain. Pendant ce l'époque il a dilapidé la plupart de sa succession. Nous mentionnons également sa relation avec les femmes. Le premier d'entre elles est Jeanne Duval, son amour pour la vie. Puis nous donnons l'espace à sa muse, Apollonie Sabatier, sans oublier enfin la jeune actrice, Marie Daubrun. Toutes ces femmes ont influencé non seulement la vie personnelle de Baudelaire, mais également son oeuvre. Avant tout le recueil des «*Fleurs du mal*» publié pour la première fois en 1857. Ce livre avait conduit Baudelaire devant le tribunal qui l'a accusé de corrompre la morale de la société. Les dernières années de sa vie, Charles Baudelaire les a passés en Belgique, où il a essayé d'organiser une série de conférences sur la littérature, mais sans beaucoup de succès. Il meurt des suites de la syphilis en 1867 en présence de sa mère.

L'oeuvre de Baudelaire est, d'une part, souvent associée aux parnassiens (pour sa forme élaborée), mais d'autre part, il regorge de contrastes, de motifs choquants et tabous, caractéristiques pour le dandysme. Dans le premier poème analysé, « Femmes damnées », nous rencontrons le thème de la femme. D'une part, l'auteur les méprise, mais en même temps il compatit avec elles. Le motif du deuxième poème, intitulé « Les Bijoux », est une description de l'acte d'amour que l'auteur expérimente avec sa maîtresse. L'auteur crée une atmosphère intime à travers la synesthésie «attaquant» tous les sens du lecteur. Le dernier des poèmes sélectionnés « La Beauté » traite de l'idéal de la beauté et de son accomplissement. Cet accomplissement est impossible, selon l'auteur, car l'idéal de la beauté est subjectif et inaccessible.

La personnalité de Charles Baudelaire est semblable à son oeuvre, *Les Fleurs du mal*. D'une part, il a essayé de réaliser une vie idéale, devenir un dandy qui refoule les émotions et sentiments, mais d'un autre côté, il se débat avec la vie quotidienne, remplie de mélancolie,

de douleur, d'excitation, de sexe et d'émotions. Baudelaire fait face à cette lutte de la vie de deux manières. D'un côté, négativement, quand il consomme les opiacés et l'alcool pour fuir la vie. Mais aussi positivement - c'est-à-dire il compatit avec les malades et les pauvres – motifs qui sont présents non seulement dans les *Fleurs du mal*, mais également dans son ouvrage *Petits poèmes en prose*. La contribution principale de ce poète est qu'il a endossé toute la misère du destin humain et de la mort. C'est pour donner un nouvel espoir aux générations futures. Charles Baudelaire était un dandy de son époque. Il n'était pas un dandy artificiel - comme son modèle George Brummell - mais il est devenu un dandy compatissant qui, par sa poésie choquante, signalait la misère de l'être humain.

11 Bibliografie

- Autor neznámý, *Beau Brummell*, Blackwood's Edinburgh Magazine, Edinburgh, 1844.
Dostupné online z: <http://www.dandyism.net/beau-brummell/>.
- Baudelaire, Charles. *Mé srdce, tak jak je*, Praha, Torst, 1996.
- Baudelaire, Charles. *Báseň o hašiši*, Praha, Volvox Globator, 1995.
- Baudelaire, Charles: *Le peintre de la vie moderne*, in: *Au-delà du romantisme, Écrits sur l'art*. Éd. Michel Draguet, Paris, GF Flammarion 1998. České vydání: *Malíř moderního života*, in: *Úvahy o některých mých současnících*, Praha, Odeon 1968, překlad Jan Vladislav.
- Baudelaire, Charles: *Důvěrné deníky*, Kra, Praha, 1993.
- Baudelaire, Charles: *De l'amour*, Société anonyme d'édition et de librairie, Paris, 1919.
Dostupné online z: <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k723790/f5.image.r=baudelaire>.
- Baudelaire, Charles: *Květy zla*, Melantrich, Praha, 1935, překlad Svatopluk Kadlec.
- Baudelaire, Charles: *Le Spleen de Paris, La Farfarlo*, Flammarion, Paris, 2013.
- Becker, Karin: *Le dandysme littéraire en France au XIXe siècle*, Éditions Paradigme, 2010, Orléans. České vydání: Beckerová Karin: *Literární dandysmus 19. století ve Francii*, Nakladatelství Karolinum, 2013, překlad PhDr. Alena Lhotová
- Bednaříková, Hana: *Česká dekadence*. Centrum pro studium demokracie a kultury, Brno 2000.
- Bishop, John Peale: *The Golden Age of the Dandy*, Vanity Fair, 1920. Dostupné online z: <http://www.dandyism.net/the-golden-age-of-the-dandy/>.
- Breisky, Arthur, *Kvintesence dandysmu*, nakladatelství „Zvláštní vydání“, Brno, 1993.
- Coblence, Françoise: *Le dandysme. Obligation d'incertitude*. Paris, PUF 1988. České vydání: Coblenceová, Françoise, *Dandysmus. Povinnost pochybnosti*, Praha, Prostor 2003, překlad Klára Vávrová a Lubomír Martínek.
- Collognat-Barés, Annie: *Anthologie de la poésie française de Villon à Verlaine*, Librairie Générale Française, Paris, 2016.
- Čapek, Karel: *Francouzská poezie nové doby*, Československý spisovatel, Praha, 2009.
- Gautier, Théophile: *Charles Baudelaire*, Nakladatelství KRA, Praha, 1995.
- Jacob Dominique: *Mots, propos, aphorismes de Charles Baudelaire, collection en verve*, Édition Horay, Paris, 2017.

d'Aurevilly, Jules Barbey: *Du dandysme et du George Brummell*, Paris, éditions Balland 1986. České vydání: *O dandysmu a Georgi Brummellovi*, Praha, Volvox Globator 1996, překlad Catherine Kříčková.

Kybalová, Ludmila: *Dějiny odívání: Od empiru k druhému rokoku*, Nakladatelství Lidové noviny, Praha, 2004.

Kyloušek, Petr: *Literární hnutí husarů ve Francii po roce 1945*, Vydavatelství Masarykovy univerzity v Brně, Brno, 2002.

Lagarde, André; Michard, Laurent: *Littérature du XIXe siècle*, Bordas, Paris, 1969.

Lepape, Pierre., *Země literatury*, Host, Brno, 2006

Levý, Otakar, *Baudelairova estetika a technika*, Eikon, Praha, 1998.

Levý, Otakar, Kobliha František: *O dandysmu v literatuře*, Na Královských Vinohradech: Nákladem J. Bradáče, Praha, 1919.

Porché, François: *Bolestný život Baudelairův*, Jota, Brno, 1994.

Schiffer, Daniel Salvatore: *Dandysmus, poslední záblesk heroismu*, Nakladatelství Karolinum, Praha, 2012.

Šrámek, Jiří: *Panorama francouzské literatury od počátků po současnost*. Host, Brno, 2012.

Tomeš, Jan: *Hořké propasti*, Paseka, Praha, 2001.

Troyat, Henri: *Baudelaire*, Mladá Fronta, Praha, 1997.

France inter, *Un été avec Baudelaire*, dostupné na: <https://www.franceinter.fr/emissions/un-ete-avec-baudelaire>.